

Budgetunderlag

2012–2014

Folkbildningsrådet

Innehåll

Sammanfattning	4
Folkbildningens uppdrag	6
Resultatredovisning 2010	8
Studieförbunden	8
Folkhögskolorna	9
Samlad bedömning	11
Statsbidragsfördelningen	34
Anslagsutvecklingen	36
Budgetförslag 2012–2014	41
Bilaga: Statsbidragsberättigade studieförbund och folkhögskolor	46

Sammanfattning

Budgetförslagen 2012–2014

Med stöd av resultatredovisningen av folkbildningens insatser yrkar Folkbildningsrådets styrelse:

- att** regeringen föreslår riksdagen en generell ökning av folkbildningsanslaget 2012 på 250 miljoner kronor,
- att** regeringen tillskjuter 120 miljoner kronor till en utbildningssatsning för unga arbetslösa,
- att** studieförbund ges möjlighet att anordna svenskundervisning för invandrare, sfi, samt att studieförbund och folkhögskolor ges möjlighet att anordna samhällsintroduktion för nyanlända,
- att** regeringen ökar folkbildningsanslaget med en pris- och löneomräkning motsvarande konsumentprisindex, varje år perioden 2012–2014,
- att** regeringen genomför ett lärarlyft för folkhögskolans lärare genom en ändring i förordningarna 2007:222 och 2007:223 så att de inkluderar även denna skolform och lärargrupp,
- att** 15 831 000 kronor som 2010 överfördes till anslaget 13:6 Insatser för den ideella sektorn för forskning om den ideella sektorn återförs till folkbildningsanslaget.

En viktig del i vårt demokratiska samhälle är individens möjligheter till reflektion och samtal samt frihet att organisera sig i föreningar och nätverk.

I ideella organisationer och nätverk skapas gemensamma värdegrunder och demokratiska arbetsformer.

Ny kunskap och kompetens hos medborgarna är nödvändig för att möta individuella och samhällsbehov. Förutsättningar måste därför finnas för ett livslångt lärande med jämlika möjligheter för alla att delta.

Folkbildningens styrka är att den verkar i ett gränsland mellan det formella och icke-formella och kan därigenom vara mötesplats för personer från olika länder, grupper, åldrar eller politiska och ideologiska värderingar. En verksamhet där deltagare har olika etnisk bakgrund ger ökade förutsättningar till dialog, respekt för andra uppfattningar och förståelse människor emellan. Anslaget till folkbildningen är på många sätt en satsning för att motverka främlingsfientligheten i samhället. Folkbildningen har också en viktig roll i arbetet med att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna.

Folkbildningens arbetssätt och pedagogiska metoder lockar ständigt nya deltagare. Varje år ansöker flera organisationer om att få statsbidrag till sin folkbildningsverksamhet. Under 2010 har ett nytt studieförbund, Kulturens bildningsverksamhet, och två nya folkhögskolor, Agnesbergs folkhögskola och Kista folkhögskola, beviljats statsbidrag till sin verksamhet.

Som redovisas når folkbildningen en stor del av svenska folket och verksamheten finns över hela landet. För att folkbildningen fortsatt ska kunna

vara den breda basen för Sveriges utveckling som demokrati- och kunskapsnation krävs en hög grad av överensstämmelse mellan pris- och löneomräkningen för folkbildningsanslaget och de reella kostnadsökningar som belastar verksamheten. En pris- och löneomräkning som inte följer övriga kostnadsökningar i samhället och inom folkbildningen påverkar den rikstäckande folkbildningens möjligheter att bedriva en bred verksamhet och att genomföra lokala kulturarrangemang i hela landet.

I november 2010 var cirka 140 000 ungdomar registrerade hos Arbetsförmedlingen som arbetsökande. Regeringen har gjort en extra satsning inom folkhögskolorna under 2010 och 2011 för

arbetslösa ungdomar som saknar grundskola eller gymnasium i syfte att öka deras studiemotivation. Folkbildningsrådet uppskattar att folkhögskolorna kan genomföra en riktad utbildningsverksamhet till minst 50 procent av deltagarna i den studiemotiverande satsningen, vilket motsvarar 2 000 helårsplatser.

Folkhögskolornas företrädare ser samma behov hos sina lärargrupper att få delta i ett kompetenslyft som gäller för lärare inom den formella skolan. Lärarlyftet inom folkhögskolan bör ha fokus på att stärka lärarens ämnesteoritiska och ämnesdidaktiska kompetenser samt på folkhögskolornas arbete med att sätta studieomdöme.

Folkbildningens uppdrag

I 2006 års folkbildningsproposition *Lära, växa, förändra* (2005/06:192) markerade regeringen som en principiell utgångspunkt följande:

”Folkbildningen är en omistlig del av det svenska samhället. Folkbildningens historia är en historia om kunskapens makt och vittnar om grupper och individers förmåga att genom folkbildningens organisationer av egen kraft hävda sin ställning i samhället. Utan folkbildningen hade folkrörelserna varit svagare och nått betydligt färre.”

Vidare skriver regeringen att principen att folkbildningens anordnare själva lägger fast målen för verksamheten ska gälla även i fortsättningen.

Riksdagen beslutar om syftet med statens bidrag till folkbildningen.

Riksdagen har gett folkbildningen i uppdrag att:

- stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin;
- bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen;
- bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället;
- bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Folkbildningen ska själv identifiera målgrupper som är relevanta.

Riksdagen har vidare fastställt sju verksamhetsområden för folkbildningen, vilka i särskilt hög grad utgör motiv för statens stöd:

1. Den gemensamma värdegrunden – alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att grundläggande demokratiska värden som alla människors lika värde och jämställdhet mellan könen genomsyrar verksamhetens innehåll, former och organisation.

2. Det mångkulturella samhällets utmaningar

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att dess organisationer medverkar till att människor med olika bakgrund möts, får ökad förståelse för varandra och utbyter erfarenheter sinsemellan så att utanförskap, segregering, konflikter och diskriminering motverkas.

3. Den demografiska utmaningen

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att dess organisationer kan möta de demografiska förändringarna och engagera nya generationer utan att förlora de äldres engagemang.

4. Det livslånga lärandet

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att studieförbund och folkhögskolor medverkar till att förverkliga möjligheten till ett livslångt lärande för vuxna, till alternativa vägar för att nå gymna-

siekompetens och vidare studier samt till yrkesutbildning.

5. Kulturen

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att dess organisationer kan vara en lokal och regional drivkraft för den folkliga kulturen.

6. Tillgängligheten och möjligheterna för personer med funktionsnedsättning

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att dess organisationer är öppna för personer med funktionsnedsättning och att alla deltagare erbjuds lika möjligheter till studier och att påverka utformningen av verksamheten.

7. Folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa

Statens stöd till folkbildningen ska bidra till att dess organisationer medverkar till bättre folkhälsa, till hållbar utveckling och till global rättvisa genom att öka människors insikt om vikten av förändrade värderingar och levnadsvanor.

Inför regeringens arbete med sin nya folkbildningsproposition presenterade folkbildningen i Folkbildningens Framsyn en samlad bild av folkbildningens roll och uppgifter inför 2010-talet. Regeringens proposition Lära, växa, förändra kom att till stor del återspegla Framsynens innehåll.

Som ett komplement till de beskrivningar av folkbildningen som återfinns i regeringens proposition har Folkbildningsrådet i sina egna dokument lyft fram det som är unikt för folkhögskolornas och studieförbundens verksamhet.

Denna ska kännetecknas av att vara:

- fri och frivillig (deltagarna väljer själva att delta samt ämnen/kursen/aktiviteter);
- deltagarstyrd (inflytande över uppläggnings och innehåll);
- formad av egna utbildningsplaner (icke läroplans- eller betygsstyrd);
- baserad på deltagarnas behov och erfarenheter från vardagslivet;
- ideologiskt och/eller innehållsmässigt profilerad (plats för särarter);
- mångsidig (i sitt verksamhets- och programutbud);
- flexibel (snabbt tillgodoser nya utvecklingsbehov och nya former).

Resultatredovisning 2010

En samlad bild av den verksamhet som studieförbunden och folkhögskolorna genomför med finansiering av folkbildningsanslaget finns närmare beskriven i Folkbildningsrådets *Årsredovisning 2010* och refereras därför endast kortfattat här i budgetunderlaget.

Studieförbunden

De tio¹ studieförbunden arrangerade drygt 279 100 studiecirklar med 1,8 miljoner grupp-rapporterade deltagare, fördelat på 57 procent kvinnor och 43 procent män.

Studieförbundens cirkelverksamhet räknat i antal genomförda studiecirklar minskade med 1 procentenhet, antalet deltagare minskade med 4 procentenheter. Studietimmar ökade med 3 procentenheter. Antal studietimmar i snitt per cirkel var 38,0 jämfört med 36,7 timmar föregående år.

Annan folkbildningsverksamhet är den friare verksamhetsform som bland annat används för att utveckla ny verksamhet, nå nya målgrupper eller låta deltagare prova på. Deltagare kan vara yngre än de 13 år som är gränsen för deltagande i cirkel. Antal deltagare, sammankomster och studietimmar kan även vara färre än i cirkel.

Nära 62 000 arrangemang genomfördes med 732 000 deltagare, fördelade på 64 procent kvinnor och 36 procent män. Antal arrangemang och deltagare minskade med 2 procentenheter medan antalet studietimmar ökade med 6 procentenheter.

Nära 315 000 Kulturprogram genomfördes med mer än 16,5 miljoner besökare/deltagare, fördelade på 57 procent kvinnor och 43 procent män. Antalet Kulturprogram ökade med 1 procentenhet.

Med studieförbundens deltagarregister som underlag motsvarar deltagare i Studiecirkel och Annan folkbildningsverksamhet 973 407 unika personer fördelat på 37 procent män och 63 procent kvinnor. Dessa fördelade sig på 701 044 personer i cirkel och 388 388 personer i Annan folkbildningsverksamhet. 11 procent eller runt 116 000 personer har deltagit i båda verksamhetsformerna varför summan blir större än unika personer totalt. Jämfört med 2009 minskar cirkeldeltagare med cirka 14 000 personer medan deltagare i Annan folkbildningsverksamhet ökar med cirka 15 600. Sammantaget ökar deltagare alltså med 1 600 personer.

Statistiska centralbyrån (SCB) sammanställer uppgiften om unika deltagare utifrån de deltagare som rapporterats med fullständigt personnummer genom att matchning görs mot register över rikets totalbefolkning.

Studiecirkelnas genomsnittliga omfattning ökade från 36,7 föregående år till 38,0 studietimmar per cirkel. Deltagarsnittet har under samma period minskat från 6,7 till 6,5 deltagare per cirkel.

---

1. Kulturens Bildningsverksamhet startade sin verksamhet som statsbidragsberättigad studieförbund i juli 2010.

Sedan tidigare sker rapporteringen av invandrade deltagare och personer med funktionsnedsättning i form av en gruppredovisning, där mer än hälften av cirkelns deltagare ska vara att hänföra till gruppen.

Från 2008 rapporteras dessutom antalet deltagare med funktionsnedsättning och invandrade med brister i svenska språket, för vilka förstärkta insatser möjliggjort deltagandet.

Studieförbunden rapporterar i grupp-rapporteringen totalt 148 200 deltagare med funktionsnedsättning. Av dessa rapporteras 77 600 som deltagare för vilka förstärkta insatser gjorts. I grupp-rapporteringen beräknas att 270 400 invandrade har deltagit. De deltagare som invandrat och har fått särskilt stöd för att undanröja språkliga hinder utgjorde 131 900.

Drygt 23 procent av deltagarna i Studiecirkel rapporteras som deltagare i de tidigare målgrupperna. Som invandrade rapporteras 15 procent av deltagarna. Av studieförbundens deltagarrapportering framgår att 16 procent av de unika deltagarna i cirkel har utländsk bakgrund. Deltagare med funktionsnedsättning utgjorde 8 procent av gruppredovisade deltagare och arbetslösa 0,2 procent.

Det estetiska ämnesområdet Konst, musik och media är fortsatt dominerande med sina 61 procent av studietimmar i cirkel. Studierna inom området Humaniora, språk, historia svarade för 14 procent av studietimmarna medan området Samhälls- och beteendevetenskaps andel utgjorde 6 procent. Personliga tjänster (som rymmer matlagning, turism, resor, friskvård, idrott, konsumentkunskap med mera) tillsammans med Lantbruk, trädgård, skog och fiske var andra huvudämnesområden med stort deltagande.

Unika deltagare har stämts av mot SCB:s Utbildningsregister för att hämta uppgift om högsta fullföljda utbildning. Populationen i registret består av i Sverige folkbokförda personer 16 år och äldre.

Deltagare med treårigt gymnasium eller kortare fullföljda utbildning utgör 59 procent av deltagarna, deltagare med eftergymnasial utbildning utgör 33 procent.

Medan deltagare med Förgymnasial utbildning och Gymnasial utbildning högst tvåårig utgör samma andel av cirkeldeltagare som föregående år, minskar de med 1 procentenhet inom båda grupperna i befolkningen i Utbildningsregistret totalt.

Studieförbunden bedrev en omfattande kulturverksamhet – dels i form av Studiecirkel och Annan folkbildningsverksamhet där deltagarna själva var utövarna, dels som arrangör av Kulturprogram. Kulturprogramsverksamheten ökade med 1 procentenhet mätt i antal program, vilket motsvarar en ökning med nära 4 000 program. 16,5 miljoner deltagare fick ta del av 314 600 arrangemang.

Föreläsningssverksamheten (36 procent) och Sång och musik (35 procent) är de kulturverksamhetsformer som totalt dominerar i antal program. Båda ökar mot närmast föregående år. Procentuellt är Litteratur den verksamhet som ökat mest (15 procentenheter).

Folkhögskolorna

Antal deltagare i de långa kurserna var i snitt 28 200 per termin, cirka 475 deltagare färre än föregående år. Allmänna kursen hade 12 190 deltagare per termin i genomsnitt, fördelat på 60 procent kvinnor och 40 procent män. Antalet deltagare minskade med 360 jämfört med föregående år. I Särskilda kurserna deltog 15 900 personer, en minskning med cirka 115 deltagare. Fördelningen var 66 procent kvinnor och 34 procent män i de särskilda kurserna. Deltagarveckorna i den Allmänna kursen minskade marginellt med 2 600 medan de ökade med 11 100 i de Särskilda kurserna.

Mätt i deltagarveckor svarade de långa kurserna för 92 procent av den statsbidragsberättigade kursverksamheten och de korta kurserna för cirka 8 procent.

Den Allmänna kursen utgjorde 43 procent av de långa kurserna 2010.

I de Korta kurserna inklusive Öppen folkbildning minskade antal deltagarveckor med 7 procentenheter. Cirka 200 studerande deltog i genomsnitt per termin i folkhögskolans långa kurser i form av Individuellt gymnasieprogram. Deltagarnas hemkommuner betalade interkommunala ersättningar för skolornas undervisningskostnader.

Uppdragsutbildningarna svarade sammanlagt för cirka 8 procent av folkhögskolornas totala verksamhet mätt i deltagarveckor. Ökningen om 2 procentenheter är resultatet av verksamhet inom regeringsuppdraget kring verksamhet med ungdomar inskrivna i ungdomsgarantin via Arbetsförmedlingen. Kurser på uppdrag av kommuner var största uppdragsverksamheten med 28 400 deltagarveckor. Nära 1 100 personer per termin deltog i kurser på uppdrag av kommuner, inräknat kurser inom Individuella gymnasieprogrammet.

Inom Övriga uppdragsutbildningar, vilka i regel avser kurser som genomförts på uppdrag av och finansierats via ersättningar från landsting, organisationer och föreningar, genomfördes 23 300 deltagarveckor – en ökning med 15 procentenheter. Här återfinns också Kvalificerade yrkesutbildningar (KY) vid folkhögskola som ersattes av Yrkehögskoleutbildningar (Yh) under 2010.

Folkhögskolorna arrangerade sammanlagt närmare 2 800 Kulturprogram riktade till allmänheten med totalt cirka 230 000 deltagare, varav 43 procent var män och 57 procent kvinnor.

Deltagare födda utomlands/invandrade utgjorde 30 procent av deltagare i Allmän kurs under höstterminen. Nära var fjärde deltagare i Allmän kurs var utlandsfödd med behov av särskilda pedagogiska insatser som stöd för sina brister i svenska språket.

I de Särskilda kurserna var andelen invandrade deltagare 7 procent, medan 3 procent var invandrade med behov av stöd i svenska.

I den Allmänna kursen hade 23 procent av deltagarna någon form av funktionsnedsättning och 7 procent var dyslektiker. Sammantaget utgjorde deltagare med funktionsnedsättning, inklusive

dyslexi, 30 procent av deltagarna i Allmän kurs under höstterminen.

Deltagare med funktionsnedsättning utgjorde 17 procent av deltagarna totalt i de långa kurserna. Därutöver var 4 procent av deltagarna totalt dyslektiker. I de korta kurserna utgjorde andelen deltagare med funktionsnedsättning 10 procent av deltagarna under höstterminen. Antal deltagare med funktionsnedsättning visar en stor kontinuitet över åren.

De mest framträdande kursinriktningarna i Allmän kurs är Allmän, bred inriktning och Allmän, dominerad av basämnen (svenska, matematik, samhällskunskap och engelska). Denna kurstyp kan även ha inslag av mer profilerade ämnen, då i mindre omfattning.

I de Särskilda kurserna är det estetiska ämnesområdet dominerande med 40 procent av deltagarveckorna, eller 22 procent av den totala långkursverksamheten. Största deltagarantal som enskilt ämne har Musik med 2 070 deltagare under höstterminen.

I den Allmänna kursen med behörighetsinriktning i kärnämnen hade 85 procent av deltagarna kortare utbildningsbakgrund än treårigt gymnasium, vilket är en ökning med 3 procentenheter från föregående år. 75 procent hade kortare utbildning än tvåårigt gymnasium.

Av de Särskilda kursernas deltagare har 75 procent en utbildningsbakgrund motsvarande treårigt gymnasium eller högre utbildning.

Av samtliga deltagare i långa kurser hade 51 procent av deltagarna kortare utbildning än treårigt gymnasium. Av dessa hade 42 procent ingen tvåårig gymnasieutbildning. Treårigt gymnasium var med 38 procent den enskilt vanligaste utbildningsbakgrunden.

Deltagare under 25 år utgör 55 procent av deltagare i de allmänna, behörighetsgivande kurserna och hälften i de särskilda kurserna.

Folkhögskolorna har fått en allt tydligare roll i förhållande till arbetsmarknaden. Folkhögskolorna genomför yrkesutbildningar inom ramen för de ordinarie kurserna. Ett mindre antal av dessa

genomförs på den gymnasiala nivån, till exempel Personlig assistent eller Turistguide. Ett betydande antal är eftergymnasiala i fråga om inträdeskrav och innehåll.

Bland de längre yrkesutbildningarna är Fritidsledarutbildning, Språk, Informationsverksamhet & medieutbildning, Scenisk konst (dans, film och teater) och Beteendekunskap de som samlar flest deltagare och deltagarveckor.

Av yrkesutbildningar kortare än två år är inriktningar med flest deltagare och deltagarveckor Informationsverksamhet & medieutbildning, Friskvård, Annan ledarutbildning inklusive organisation, Fritidsledarutbildning och Bild, form och målarkonst.

På den eftergymnasiala nivån studerar i genomsnitt drygt 2 600 deltagare i dessa kurser.

Några folkhögskolor har bedrivit utbildningar inom Kvalificerad yrkesutbildning (KY) och Yrkeshögskolans ram (Yh).

Samlad bedömning

Utvärdering av samhällseffekter

I folkbildningspropositionen 2005/06:192: *Lära, växa, förändra* föreslår regeringen att syftet med statens bidrag till folkbildningen ska vara att stödja verksamhet som:

- bidrar till att stärka och utveckla demokratin;
- bidrar till att möjliggöra för människor att påverka sin livssituation och som skapar ett engagemang att delta i samhällsutvecklingen;
- bidrar till att minska utbildningsklyftor och till att höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället;
- bidrar till att skapa intresse för kultur och breddar delaktigheten i kulturlivet.

I propositionen anges även sju prioriterade verksamhetsområden: den gemensamma värdegrunden, det mångkulturella samhällets utmaningar,

den demografiska utmaningen, det livslånga lärandet, kulturverksamhet, personer med funktionsnedsättning samt folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa. Det är inom dessa områden som folkbildningens fyra syften i första hand ska förverkligas.

Regeringen markerar samtidigt att Folkbildningsrådets nationella utvärderingar i första hand ska riktas mot de fyra syften som anges för statsbidraget och folkbildningen. Utvärderingarna bör i större utsträckning än hittills användas för att bedöma om syftena med statsbidraget uppnåtts. Dessa handlar om samhällspåverkan och samhällsförändring. Följaktligen ska utvärderingarna mer konsekvent än tidigare belysa samhällseffekterna av folkbildning.

Riksdagen antog propositionen under våren 2006.

Effekter

Det utvärderingsuppdrag som Folkbildningsrådet tilldelats utgår från två grundantaganden – dels att de samhällseffekter som eftersträvas verkligen uppstått, dels att det finns ett orsaks-/verkan samband mellan folkbildningen och dessa effekter.

Ekonomistyrningsverket definierar en effekt som ”en förändring som inträffat som en följd av en vidtagen åtgärd och som annars inte skulle ha inträffat”.²

En avgörande svårighet i Folkbildningsrådets utvärderingar handlar om att vägen från folkbildningsinsatser till förväntade samhällseffekter, den så kallade effektkedjan, är lång och svår att följa. Den startar med den enskilda deltagaren i en folkbildningsaktivitet. Därefter leder den i sin ideala form vidare via de kunskaper, attityder och förmågor som folkbildningen ger, och blir till individuella handlingssätt. När individerna sedan agerar tillsammans uppstår kollektiva rörelser, som i sin tur visas som effekter på samhällsnivå.

---

2. Ekonomistyrningsverket (2006): *Effektutvärdering. Att välja upplägg*, sidan 9.

Att kollektiva rörelser och samhällseffekter äger rum beror dock inte enbart på folkbildningen. Händelser i folkbildningens omvärld bidrar både till att statens syften för statsbidraget uppfylls och motverkar de åsyftade effekterna. Samtidigt är det troligt att verksamheten vid folkhögskolor och studieförbund får effekter på samhället utan att detta märks i de nationella utvärderingarna. Folkbildningsrådets nationella utvärderingar omfattar bara den statsbidragsfinansierade delen av folkbildningsverksamheten. Övriga delar värderas i princip inte.

Det är med andra ord svårt att med säkerhet knyta folkbildningen till specifika effekter på samhälls nivå.

Indikatorer på syftesuppfyllelse

Ytterligare en komplikation har med mätbarhet att göra. En förutsättning för att en effektutvärdering ska kunna genomföras är att de önskade effekterna är möjliga att mäta. Statens syften med folkbildningen är brett formulerade och handlar om företeelser i samhället – demokrati, samhällsengagemang, deltagande, bildning, etc. – som både är svåra att definiera på ett allmängiltigt sätt och att mäta med precision. För att hantera den problematiken behöver Folkbildningsrådet klargöra vilka innebörder som folkbildningens syften ges i enskilda utvärderingar. Tydliga indikatorer på syftesuppfyllelse behöver utarbetas.

I den följande analysen kommer de eventuella samhällseffekterna av folkbildningen att kunna indikeras, men knappast bevisas. Som underlag har i första hand Folkbildningsrådets nationella utvärderingar och uppföljningar använts.

Bortom metod och metodval – vikten av kontextualisering

Att utvärdera folkbildning handlar inte bara om undersökningsmetodik, det vill säga metodval och korrekt tillämpning av metoder. Utvärderingen innebär även att tolka och bedöma den data som samlas in, alltså en subjektiv och delvis intuitiv analys.

För att en sådan analys ska kunna genomföras

med stringens och trovärdighet förutsätts gedigen kunskap om det fenomen – folkbildning – som ska bedömas och medvetenhet om dess sammanhang. Folkbildningen och folkbildningens effekter behöver kontextualiseras. Ett värde uppstår i ett sammanhang. Folkbildningens värde fastställs i relation till de behov, krav och förväntningar som folkbildare, intressenter, deltagare och allmänhet ställer på den, och som sammanfattas översiktligt i de fyra syften som riksdagen beslutat om.

Folkbildningsrådets val av perspektiv

I den samlade bedömningen har Folkbildningsrådet valt följande perspektiv:

- *Syfte: Stärka och utveckla demokratin*
  - Folkbildningens olika deltagare
  - Förstärkta insatser för vissa grupper
  - Folkbildningen som mötesplats
  - Folkbildningens lärare och ledare
  - Demokratiskt deltagande – Folkbildningen inför valet
- *Syfte: Möjliggöra för människor att påverka sin livssituation och skapa ett engagemang att delta i samhällsutvecklingen*
  - En stor och idéburen del av utbildningsväsendet
  - Folkbildning i hela landet
  - Folkbildningens betydelse för lokal utveckling
  - Folkbildningens transnationella arbete
  - Att överbrygga avstånd – distansutbildning och flexibelt lärande
  - Folkbildningen och den digitala klyftan
  - Individuellt samhällsengagemang
  - Samhällsengagemang via medlemsorganisationer och huvudmän
- *Syfte: Bidra till att minska utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället*
  - Folkbildningen som alternativ och valmöjlighet

- Folkbildningen som kompensation och andra chans
- Folkbildningen som komplement till formella utbildningsvägar
- *Syfte: Bidra till att bredda intresse för och öka delaktigheten i kulturlivet*
  - Sveriges största kulturarena
  - Många fler kulturprogram – med något färre deltagare
  - Fler musikcirkel – många fler rockgrupper
  - Arbetsmarknad för kulturarbetare
  - Kulturverksamhetens samhällsekonomiska betydelse
  - Kulturens bildningsverksamhet

Samtliga perspektiv är härledda ur Folkbildningspropositionen och anknyter till folkbildningens prioriterade verksamhetsområden.

Statsbidragets första syfte

Stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin

Ett av de viktigaste skälen till varför staten stödjer folkbildningen är en önskan att främja en demokratisk grundsyn och demokratisk utveckling i samhället. I folkbildningspropositionen framhåller regeringen att arbete med betoning på människors lika värde är en viktig del av detta demokratiuppdrag.

Folkbildningens olika deltagare

Det här syftet ställer krav på folkbildningens räckvidd och form – krav på att folkbildningen ska nå ut och möta människor i den livssituation de befinner sig, oavsett deras ålder, kön, etniska tillhörighet eller socioekonomiska förutsättningar. Det handlar om att hantera de utmaningar som det mångkulturella samhället och den demografiska utvecklingen innebär, att bidra till livslångt lärande, och om att nå personer med funktionsnedsättning. På många sätt lyckas folkbildningen bra med detta.

Folkbildningens deltagare är en mångfacetterad grupp. I Folkbildningsrådets undersökning *Studiecirkeldeltagare 2008* skiljer det till exempel 82 år mellan den yngste och äldste deltagaren. Deltagarna var mellan 13 och 95 år gamla.

Studieförbund och folkhögskolor lockar delvis olika åldersgrupper. Studieförbundens deltagare är i allmänhet äldre än folkhögskolans. Statistik från SCB visar att under 2010 var 52 procent av deltagarna i folkhögskolans långa kurser 25 år eller yngre.³ Motsvarande andel bland studieförbundens cirkeldeltagare och deltagare i annan folkbildningsverksamhet var 23 procent.⁴ Av cirkeldeltagarna var däremot 33 procent 65 år eller äldre. Inom folkhögskolan hade endast cirka 7 procent av deltagarna uppnått pensionsålder.

Folkbildningsrådets cirkeldeltagarundersökningar visar att andelen äldre cirkeldeltagare har ökat över tid, i takt med befolkningsutvecklingen. Enligt SCB:s uppgifter är dock andelen cirkeldeltagare som är 65 år eller äldre betydligt större än denna grups andel av Sveriges befolkning – 33 procent jämfört med 18 procent av befolkningen.

Att äldre människor blir allt mer aktiva visas även i Statens folkhälsoinstituts skrift *Levnadsvanor. Lägesrapport 2010*. I denna konstateras att allt färre 65–84-åriga kvinnor och män anger att de har ett lågt socialt deltagande. Det bli allt vanligare att de lever ett aktivt socialt liv, något som Folkhälsoinstitutet betraktar som en grundpelare för ett gott åldrande. För många som tidigare kommit i kontakt med folkbildningen blir det naturligt att som pensionär söka sig till en studiecirkel för meningsfull social tillvaro. Av deltagarna i Folkbildningsrådets rapport *Studiecirkeldeltagare 2008* hade 80 procent deltagit i fler än en cirkel.

Kvinnorna är fler än männen inom folkbildningen, precis som inom andra former av vuxen-

3. 40 procent av deltagarna i folkhögskolans långa kurser var 20–24 år gamla.

4. Av studieförbundens deltagare i cirkelverksamhet och annan folkbildning var 5 procent 20–24 år.

Figur 1: Svensk/utländsk bakgrund bland deltagare i studieförbundens verksamhetsformer under 2010 och folkhögskolornas långa kurser under höstterminen 2010⁶

	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund	Totalt	Unika deltagare ⁷
<i>Studieförbund, verksamhetsform</i>				
Studiecirkel	84%	16%	100%	701 044
Annan folkbildningsverksamhet	86%	14%	100%	388 388
Studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet	84%	16%	100%	1 089 432
<i>Folkhögskola, kurs typ</i>				
Allmän kurs	61%	38%	100%	12 023
Särskilda kurser	83%	14%	100%	15 849
Påbyggnadsutbildning	90%	10%	100%	112

utbildning.⁵ Under 2010 utgjorde de 57 procent av cirkeldeltagarna, 64 procent av deltagarna i annan folkbildningsverksamhet, 57 procent i studieförbundens kulturprogram, 60 procent i folkhögskolornas Allmänna kurser och 66 procent i de Särskilda kurserna. Den här könsfördelningen har varit i princip oförändrad inom de flesta av folkbildningens verksamheter under åtminstone de 10 senaste åren. Det är bara inom Annan folkbildningsverksamhet som proportionerna har förändrats, från manlig dominans till dagens siffror.

År 2010 hade ungefär 16 procent av deltagarna i landets studiecirkel utländsk bakgrund. Inom folkhögskolorna var motsvarande andelar 38 procent i de Allmänna kurserna, och 14 procent i de Särskilda. Utrikes födda utgjorde drygt 80 procent av deltagarna med utländsk bakgrund i de långa folkhögskolekurserna.⁸

5. Till höstterminen 2009 antogs 62 procent kvinnor och 38 procent män till högskoleutbildning på grundnivå (*Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2010, Rapport 2010:10 R*). Under 2009 var 64 procent av komvux deltagare kvinnor. (Skolverket: *Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2004–2009*.)

6. Utländsk bakgrund är en samlingskategori för personer födda utomlands eller födda i Sverige med två föräldrar födda utomlands.

7. Unik deltagare rapporterad med personnummer matchande register över Rikets totalbefolkning.

8. Under 2010 samlade folkbildningen en ungefär lika stor andel deltagare med utländsk bakgrund som högskolan, där

Av deltagarna i folkhögskolans Särskilda kurser hade 14 procent någon form av funktionsnedsättning under höstterminen 2010. Inom Allmän kurs var andelen 30 procent. Jämfört med 2001 har andelarna ökat betydligt inom både de Allmänna och de Särskilda kurserna, från 6 respektive 14 procent.⁹ Andelen cirkeldeltagare med funktionsnedsättning var under 2010 i genomsnitt drygt 8 procent, det vill säga betydligt lägre än inom folkhögskolan. Andelen har varit nästan konstant under hela 2000-talet.

dessa utgjorde 18 procent av alla studenter på grundnivå under läsåret 2008/09. Andelen nybörjare med utländsk bakgrund inom högskolans grundutbildning ökade från läsåret 1999/00 till läsåret 2008/09 från 12 till 18 procent. (*Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2010, Rapport 2010:10 R*). Inom komvux var andelarna betydligt större. Under 2009 var nästan 40 procent av deltagarna inom kommunal vuxenutbildning födda utomlands – 88 procent på grundläggande nivå och 30 procent på gymnasial nivå. (Skolverket: *Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå. Tabell 3 A: Elever kalenderåren 2004–2009*.) Eftersom olika statistiska kategorier används i de olika underlagen och de olika utbildningsformerna riktas till olika deltagargrupper och bedrivs på olika nivåer bör dock dessa jämförelser tolkas med försiktighet.

9. Till ungefär två tredjedelar av alla folkhögskolor var antalet sökande med funktionsnedsättning eller invandrarbakgrund under 2010 ungefär lika stort som föregående år. Till 26 procent av folkhögskolorna hade andelarna ökat. Endast ett fåtal rapporterar en minskning.

Samman tagen visar statistiken att de Allmänna kursernas deltagargrupper har förändrats under 2000-talet. Deltagarna har blivit allt yngre och allt fler av dem har utländsk bakgrund eller någon funktionsnedsättning. Den utbildningsstatistik som redovisas senare, under *statsbidragets tredje syfte*, visar att även andelen deltagare som har två-årigt gymnasium eller kortare utbildning har vuxit kraftigt, medan gruppen deltagare med längre gymnasieutbildning har minskat i motsvarande grad. Inom folkbildningens övriga verksamhetsformer ser deltagargrupperna ut ungefär som 10 år tidigare, även om verksamhetsområdet annan folkbildningsverksamhet har fått fler kvinnor och fler medelålders deltagare, 25–65 år.

Förstärkta insatser för vissa grupper

Inom folkbildningen satsas särskilda resurser på vissa deltagargrupper. Folkbildningsrådet avsatte under 2010 ungefär 12 procent av statsbidraget för folkhögskolornas och studieförbundens insatser till vissa deltagare med funktionsnedsättning eller med brister i svenska språket. Det är en satsning som till sin storlek är unik bland myndigheter och organisationer som ger statsbidrag till ideella organisationer. Satsningen sker i enlighet med de prioriterade verksamhetsområden som riksdagen beslutat om.

Detta *förstärkningsbidrag* får genomslag i folkhögskolornas arbete. Ungefär 12 procent av deltagarna i de långa kurserna – 23 procent i Allmän kurs – var under höstterminen 2010 utlandsfödda och behövde särskilda pedagogiska insatser som stöd för sina brister i svenska språket. Deltagarna med funktionsnedsättning och med behov av förstärkt stöd var något fler.¹⁰ I de långa kurserna utgjorde dessa totalt 21 procent av alla deltagare, och 30 procent av deltagarna i Allmän kurs.¹¹

10. Även deltagare med dyslexi är inkluderade.

11. Folkhögskolorna rapporterar sin verksamhet i två delar:
1. Statistikrapport med gruppuppgifter kring deltagare per kurs. Denna statistik används bland annat som underlag för verksamhetsvolym i mått av deltagarveckor och deltagare per kön. Vid jämförelser över

Även studieförbunden erhöll förstärkningsbidrag under 2010, som stöd till 52 procent av deltagarna med funktionsnedsättning och 49 procent av de invandrade deltagarna.

Folkbildningen som mötesplats

Folkbildningen tar sig an den demografiska och mångkulturella utmaningen genom att vara en mötesplats för deltagare av olika kön och etnisk bakgrund, i olika åldrar, med eller utan funktionsnedsättning och som socialt och ekonomiskt befinner sig i olika skeden i livet.

Men att deltagarpopulationen som helhet är blandad betyder inte nödvändigtvis att personer med olika bakgrund möts i studiecirklar eller i folkhögskolekurser. Andelen män, deltagargruppernas ålderssammansättning, andelen invandrade deltagare och andelen deltagare med funktionsnedsättning varierar till exempel stort mellan olika studieförbund och folkhögskolor.

Även andra analyser visar att olika grupper inte alltid blandas i den faktiska verksamheten. Kvinnor och män träffas till exempel inte alltid:

- I 26 procent av alla 2010 års studiecirklar uppgick kvinnornas andel till 10 procent eller

---

tidsspann längre än de tre senaste åren används gruppstatistiken som underlag. I statistiken ingår variabeln invandrad/utlandsfödd.

2. Deltagar rapport med personuppgifter med uppgift på personnivå. Denna statistik används bland annat för att beräkna unika deltagare och deltagare med utländsk bakgrund.

Studieförbunden rapporterar sin verksamhet i två delar:

1. STUV (studieförbundens verksamhetsredovisning) med gruppuppgifter kring deltagare per arrangemang. Denna statistik används bland annat som underlag för verksamhetsvolym i mått av antal arrangemang, studietimmar och deltagare per kön. (Deltagare i studiecirklar kan till exempel förekomma i flera cirklar under ett verksamhetsår). I statistiken ingår variabeln invandrad/utlandsfödd.
2. Deltagar rapport med personuppgifter med uppgift på personnivå. Denna statistik används bland annat för att beräkna unika deltagare, utbildningsbakgrund och deltagare med utländsk bakgrund.

Uppgifterna rörande förstärkningsbidraget är hämtade från grupprapporteringen ovan.

Figur 2: Folkhögskola och studieförbund med största respektive minsta andel (%) av specificerade deltagargrupper under 2010. Uppdelat efter verksamhetsform.¹²

	Folkhögskola		Studieförbund	
	Allmän kurs	Särskild kurs	Studiecirklar	Annan folkbildningsverksamhet
Störst andel manliga deltagare (%)	76%	66%	55%	51%
Minst andel manliga deltagare (%)	0 %	0 %	33%	24%
Störst andel deltagare 65 år eller äldre (%)	80%	73%	48%	35%
Minst andel deltagare 65 år eller äldre (%)	0% ¹³	0% ¹⁴	3%	0%
Störst andel deltagare 25 år eller yngre (%)	94%	99%	63%	83%
Minst andel deltagare 25 år eller yngre (%)	0% ¹⁵	0% ¹⁶	9%	21%
Störst andel invandrade/utrikes födda deltagare (%)	99% ¹⁷	59% ¹⁸	82%	53%
Minst andel invandrade/utrikes födda deltagare (%)	0% ¹⁹	0% ²⁰	7%	6%
Störst andel deltagare med funktionsnedsättning(%)	100% ²¹	74% ²²	18%	6%
Minst andel deltagare med funktionsnedsättning (%)	0% ²³	0% ²⁴	0%	0%

mindre och i 22 procent var andelen män 10 procent eller lägre. Det betyder att nästan hälften av cirkelarna var så gott som enkönade.

- Andelen kvinnor i folkhögskolornas långa kurser varierade mellan olika folkhögskolor från 33 till 97 procent (en folkhögskola). Vid en majoritet av skolorna var andelen kvinnor i de långa kurserna större än 60 procent.

12. Se fotnot 11. Uppgifterna i tabellen är hämtade från studieförbundens och folkhögskolornas grupprevisning.

13. 66 folkhögskolor har inga deltagare som är 65 år eller äldre i Allmän kurs.

14. 32 folkhögskolor har inga deltagare som är 65 år eller äldre i Särskild kurs.

15. Två folkhögskolor har inga deltagare som är 25 år eller yngre i Allmän kurs.

16. Två folkhögskolor har inga deltagare som är 25 år eller yngre i Särskild kurs.

17. I 32 folkhögskolor är mer än hälften av deltagarna i Allmän kurs invandrade.

18. I tio folkhögskolor är mer än 30 procent av deltagarna i Särskild kurs invandrade.

19. Tio folkhögskolor har inga invandrade deltagare i Allmän kurs under hösten.

20. 26 folkhögskolor har inga invandrade deltagare i Särskild kurs under hösten.

Deltagare med svensk och annan etnisk bakgrund ses inte heller alltid:

- I 33 procent av 2010 års studiecirklar fanns både deltagare med svensk och med utländsk bakgrund. I 51 procent av alla cirklar hade samtliga deltagare svensk bakgrund, det vill säga var födda i Sverige och med minst en förälder född i Sverige. I övriga, 16 procent, hade alla deltagare utländsk bakgrund.
- Andelen invandrade deltagare i folkhögskolornas långa kurser, det vill säga deltagare som själva invandrat till Sverige, varierade mellan olika folkhögskolor från 0 procent (åtta folkhögskolor) till 99 procent (en folkhögskola). På 75 av 150 folkhögskolor uppgick andelen till 10 procent eller lägre.^{25 26}

21. I 16 folkhögskolor har mer än hälften av deltagarna i Allmän kurs en funktionsnedsättning.

22. I 19 skolor har mer än 30 procent av deltagarna i Särskild kurs en funktionsnedsättning.

23. Tio folkhögskolor hade inga deltagare med funktionsnedsättning i Allmän kurs.

24. 27 folkhögskolor hade inga deltagare med funktionsnedsättning i Särskild kurs.

25. Avser Allmän kurs, Särskild kurs och korta kurser.

26. Året innan, 2009, fanns 96 folkhögskolor där andelen invandrade deltagare uppgick till 10 procent eller lägre, och

Människor med gemensamma behov och intressen har under historien bildat sammanslutningar och sökt sig till folkbildningen för att stärka sin egen identitet och söka sig till likasinnade. Så sker fortfarande. En utmaning för studieförbund och folkhögskolor i dag är att motverka segregation, det vill säga att en ofrivillig uppdelning mellan olika grupper sker. Goda förutsättningar behöver skapas för människor att träffas i gemensamma möteslokaler och att samtala i kurser och studiecirkel.

En anknytande fråga handlar om förutsättningarna för jämbördiga möten mellan människor med olika etniska bakgrund. Denna har bland annat aktualiseras i och med att verksamheter startat under senare år som syftar till att möta vissa etniska gruppers (folk)bildningsbehov: Agnesbergs folkhögskola med romsk profil, Kista folkhögskola med särskild inriktning på muslimer i Sverige, samt studieförbundet Ibn Rushd med särskild uppgift att stärka muslimer i Sverige och att ge ickemuslimer mer kunskap om islam.

Folkbildningsrådet har finansierat ett forskningsprojekt vid Linköpings universitet där de tre folkbildningsinstitutionerna ovan har studerats, tillsammans med samernas bildningsverksamhet i Jokkmokk.²⁷ Forskarna undersökte varför muslimer, romer och samer valt att inrätta egna folkbildningsinstitutioner, vid sidan av de redan etablerade.

I projektet presenteras ett antal förklaringar. Marginalisering är ett skäl. Det handlar om utanförskap, om att inte få gehör för sina frågor och om att inte tillåtas delta i beslutsfattandet. Som invandrare och invandrargrupp släpps man i och för sig in, men man får inte självklart ett reellt inflytande inom studieförbund och folkhögskolor. Trygghet var ett annat motiv. Det finns ett behov av att få vara med sina egna, i ett rum där man inte alltid behöver försvara och förklara sig, inte

---

14 folkhögskolor med inga invandrade deltagare. Antalet folkhögskolor med jämförelsevis många invandrade deltagare ökar alltså.

27. Samerna hade tidigare en egen folkhögskola. Denna har idag ombildats till *utbildningscenter* och räknas inte längre som folkbildning.

behöver vara den "Andre". Som etnisk grupp är det viktigt att först bygga en egen identitet, och kunna känna stolthet. Först därefter kan jämbördiga möten äga rum.

Forskarnas slutsats är att folkbildningens traditionella "institutioner" inte i tillräcklig utsträckning hade lyckats skapa trygghet eller anpassa sig efter de romska, muslimska och samiska gruppernas förutsättningar och behov. Däremot lockade fortfarande folkbildningens värdegrund och pedagogiska metod. Därför valde man att skapa "egna" samiska, romska och muslimska studieförbund och folkhögskolor.

En rapport från projektet publiceras i maj 2011.

Folkbildningens lärare och ledare

Folkbildningens pedagogik är i sig en demokratisk process, som för att fungera demokratiskt föstrande förutsätter lärare och ledare med gedigen kunskap av just folkbildningens metoder.

Förväntningarna på cirkelledarnas kunnande har höjts under senare år. I statsbidragsvillkoren från 2007 fastställs att cirkelledaren ska vara godkänd av studieförbundet och ha fått introduktionsutbildning. Genom införandet av *steg G* finns nu gemensamt antagna minimikrav för vad som ska ingå i en grundutbildning.²⁸ I 2010 års nationella redovisning av folkbildningens kvalitetsarbete

---

28. Varje studieförbund utformar sin egen cirkelledarutbildning men den ska minst innehålla:

- Studieförbundets egen värdegrund samt förhållande till statens syften.
- Teorier om allas lika värde och hur olikheter kan tas tillvara och medverka till deltagarnas egna kunskaps- och demokratiutveckling.
- Cirkelns pedagogik, inklusive deltagarinflytande och hur erfarenheter i gruppen kan utnyttjas i den gemensamma processen.
- Om hur man utan läroplaner kan bedriva planmässiga studier.
- Ledarrollen bestående av såväl handledning i en grupp av likar och en lärarroll med både nödvändiga och önskvärda kunskaper i ett ämne.

Omfattningen ska vara minst 9 studietimmar. (*Nationell redovisning av folkbildningens kvalitetsarbete 2009*, sid. 27.)

konstaterar Folkbildningsrådet att ungefär 40 000 av totalt drygt 100 000 cirkelledare deltagit i *steg G*. Cirkelledarnas övriga utbildning och erfarenhet framgår inte av redovisningen.

Till skillnad från det offentliga skolväsendet är folkbildningen en fri och frivillig utbildnings- och bildningsform. Det innebär bland annat att folkhögskolorna själva avgör vilka pedagogiska kompetenser som lärarna ska ha. De krav som ställs är i allmänhet höga. Majoriteten av de cirka 2 600 lärare som rapporterats till SCB:s register över folkhögskolornas pedagogiska personal hade under 2010 lärarexamen.²⁹ I Allmän kurs var andelen lärarutbildade 75 procent, varav 32 procent hade folkhögskolläraryxamen och 43 procent annan lärarexamen. I de Särskilda kurserna var andelen något lägre. Här hade 59 procent av den undervisande personalen lärarexamen. Av dessa hade 21 procent folkhögskolläraryxamen och 38 procent annan lärarexamen. Det betyder att andelen lärare med pedagogisk examen inom folkhögskolan är ungefär lika hög som bland lärare inom jämförbara utbildningsformer.³⁰

Folkhögskolornas undervisande personal är också erfarna folkbildare. I genomsnitt hade de varit anställda vid folkhögskola i elva år och vid studieförbund i ett år. Framför allt inom de Särskilda kurserna förutsätts ofta att lärarna har professionell yrkeserfarenhet som konstutövare, etc.

Av demokratihänsyn är det också viktigt att de anställda vid folkhögskolorna representerar den folkbildning som de företräder. Av folkhögskolornas pedagogiska personal var 55 procent kvin-

nor under 2010. Studie- och yrkesvägledarna var i huvudsak kvinnor och rektorerna oftast män. Av lärarna var lite drygt hälften kvinnor. 12 procent av den pedagogiska personalen hade invandrat eller hade föräldrar som båda är födda utomlands. Medan nära 52 procent av rektorerna var äldre än 55 år, var 68 procent av lärarna yngre än 56 år. Sett till hela den pedagogiska personalen är 66 procent yngre än 56 år.

Demokratiskt deltagande – Folkbildningen inför valet

Enbart god geografisk räckvidd, förmåga att nå ut till många olika grupper och demokratiska arbetsmetoder är inte tillräckligt för att göra studieförbunden och folkhögskolorna till framgångsrika främjare av demokrati. Även folkbildningens innehåll ska bidra till samhällets demokratiska utveckling.

Under 2010 gjorde Folkbildningsrådet en kartläggning av studieförbundens och folkhögskolornas aktiviteter med anknytning till riksdagsvalet och landstings- och kommunalvalen. Denna var ett första försök att ringa in folkbildningens funktion i valrörelsen:

Studieförbunden rapporterade nästan 2 600 arrangemang med anknytning till valet, med drygt 158 200 deltagare – ungefär lika många kvinnor som män.³¹ Endast 4 procent av deltagarna, drygt 5 700, var invandrade. Ungefär 70 procent av alla arrangemang var kulturprogram och dessa samlade 96 procent av deltagarna. De flesta deltog i seminarier, lyssnade på föreläsningar eller deltog i musikarrangemang. Av de cirka 560 studiecirkelar som genomfördes handlade de flesta om politiska ideologier. ABF dominerar rapporteringen nästan totalt, med 85 procent av alla deltagare i valverksamhet. Ibn Rushd rap-

---

29. Antalet lärare totalt inom folkhögskolan är betydligt högre än de som rapporterats till SCB. Utöver de lärare som rapporterats till registret räknas även rektorer, biträdande rektorer och studie- och yrkesvägledare till folkhögskolornas pedagogiska personal. Totalt upptas 2 879 personer i registret under 2010.

30. Läsåret 2009/10 hade till exempel 72 procent av lärarna inom den kommunala vuxenutbildningen och inom gymnasieskolan en pedagogisk högskoleexamen. Inom gymnasiefrikskolorna var andelen 58 procent. (Skolverket. *Tabell: pedagogisk högskoleexamen, anställningslag och heltidstjänster läsår 1999/2000–2009/2010.*)

---

31. Sett på det stora hela ser valverksamheten inte ut att ha varit särskilt omfattande. Totalt under året genomförde studieförbunden drygt 655 000 arrangemang, med 1,8 miljoner grupprapporterade deltagare. Rapporteringen är troligen inte fullständig. Sannolikt var verksamheten något mer omfattande i praktiken.

porterade 10 procent och övriga studieförbund bara ett mindre antal.

De flesta studieförbundsaktiviteterna ägde rum i Stockholms, Västerbottens, Skånes och Norrbottens län, 252–464 arrangemang i vardera. I Uppsala län rapporterades 14 arrangemang och i Kalmar 17.

Inom folkhögskolan rapporterades 134 särskilda aktiviteter med valanknytning. Dessa samlade nästan 4 500 deltagare – ungefär lika många kvinnor som män. De allra flesta var korta kurser, 114 stycken, och i dessa återfanns också de flesta deltagarna, drygt 3 100. De korta kurserna ägnades i första hand åt valfrågor med facklig inriktning.

De flesta av folkhögskolornas aktiviteter ägde rum i Västra Götalands län (63) och i Norrbottens län (28).

Statsbidragets andra syfte

Bidra till att göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen

Folkbildningen ska göra det möjligt för människor att påverka sin livssituation lokalt, regionalt och nationellt. Som en del av sitt uppdrag verkar studieförbunden och folkhögskolorna även internationellt.

Det andra syftet innebär att folkbildningen ska nå ut till många. Det ställer krav på att folkbildningens metoder och arbetssätt utvecklas. Nya medier och digital teknik är utmaningar som studieförbund och folkhögskolor, liksom andra organisationer i samhället, behöver ta sig an.

En stor och idéburen del av utbildningsväsendet

För att fånga upp människors engagemang och erbjuda påverkansmöjligheter behöver folkbildarna finnas på plats ute i landet. Att folkbildningen har tillräcklig omfattning – volymmässigt och geografiskt – är därför en förutsättning för att de samhällssyften som staten har angett ska kunna infrias.

När det gäller kravet på volym uppfyller studieförbunden och folkhögskolorna flera förväntningar: Folkbildningen utgör en stor del av det svenska utbildningsväsendet. På många sätt är den mer omfattande än andra utbildningsformer. Under 2010 hade folkhögskolorna drygt 28 000 deltagare sammanlagt i de långa kurserna, 114 000 deltagare i korta kurser inklusive öppen folkbildning och ungefär 230 000 deltagare i kulturprogram.³² Samma år hade studieförbunden drygt 2,5 miljoner deltagare, motsvarande 970 000 unika personer, i studiecirkel och annan folkbildningsverksamhet. Kulturprogrammen samlade nästan 16,5 miljoner deltagare.³³

Antalet deltagare minskade inom alla folkbildningsverksamheter från 2009 till 2010.³⁴ Trenden är dock inte entydig sedd i ett treårsperspektiv. Jämfört med 2008 har antalet deltagare ökat i folkhögskolornas Särskilda kurser samt i studieförbundens Kulturprogram och i Annan folkbildningsverksamhet.

Samtidigt visar data från Folkbildningsrådet att söktrycket till folkhögskolornas långa kurser har varit oförändrat eller ökat under de senaste tre åren. Trots att folkbildningen är så omfattande, och trots att antalet deltagare blivit fler i de Särskilda kurserna jämfört med 2008, räcker inte antalet studieplatser till. Behovet och efterfrågan överstiger tillgången.

Under perioden 2008–2010 har antalet sökande till den Allmänna kursen ökat med 0,3 sökande per planerad plats. Efterfrågan skiljer sig dock mellan olika delar av landet: I Gävleborg, Jämt-

---

32. Öppen folkbildning kallas de delar av folkhögskolornas verksamhet som är öppen för allmänheten, alltså inte bara för folkhögskolornas deltagare.

33. Som en jämförelse fanns, enligt SCB, ungefär 395 800 elever i gymnasieskolan och knappt 892 000 elever i grundskolan under läsåret 2009/10. Läsåret innan fanns drygt 400 000 registrerade studenter på högskolornas grundnivå och avancerad nivå. Under kalenderåret 2009 gick 187 100 elever i komvux (*Utbildningsstatistisk årsbok 2011. Tabeller*).

34. Undantaget folkhögskolornas påbyggnadsutbildningar där antalet deltagare ökade från 90 till 110.

Figur 3: Deltagare i folkbildning 2008–2010

	2010	2009	2008
<i>Folkhögskola</i>			
Allmän kurs	12 000	12 900	12 300
Särskilda kurser	15 800	16 700	15 200
Påbyggnadsutbildning	110	90	90
Korta kurser, inkl öppen folkbildning	113 500	125 500	145 600
Kulturprogram	229 600	246 100	248 200
<i>Studieförbund</i>			
Studiecirkel	1 809 300	1 890 300	1 909 400
Annan folkbildningsverksamhet	731 900	743 200	688 800
Kulturprogram	16 466 200	17 079 600	16 277 900
Totalt	19 378 500	20 114 300	19 297 600

Figur 4: Sökande per planerad studieplats. Folkhögskolans långa kurser sammantagna

	2010	2009	2008
Allmän kurs	2,0	2,0	1,7
Särskild kurs	2,5	2,1	2,1

land och Norrbotten gick söktrycket till de Allmänna kurserna ner, medan efterfrågan i övriga län antingen ökade eller låg kvar på oförändrad nivå. Mest ökade söktrycket i Kronobergs och Hallands län.

Samma år ökade antalet sökande till de Särskilda kurserna med 0,4 sökande per plats. Ökningen var störst i Uppsala, Skåne och Norrbottens län. I Gotlands och Gävleborgs län minskade antalet sökande med 0,2 sökande per plats eller mer.

Folkbildning i hela landet

Folkbildningen fungerar i dag som en rikstäckande infrastruktur för kultur och bildning. Studieförbunden erbjuder verksamhet i hela Sverige, i samtliga kommuner, och de 150 folkhögskolorna genomför verksamhet med statsbidrag i 160 kommuner. Folkhögskolans deltagare rekryteras från hela landet.

Vissa förändringar har ägt rum när det gäller den geografiska utbredningen. Mellan 1997 och 2011 minskade studieförbundens antal lokalavdel-

ningar från sammanlagt 642 till 333.³⁵ Att avdelningarna blir allt färre innebär att den demokratiska organisationen minskat, i och med att antalet juridiska enheter och förtroendevalda har blivit färre. Av den nationella statistiken framgår däremot inte hur denna minskning fördelats över landet. Därmed går det inte heller att säga om eller på vilket sätt förändringen har påverkat studieförbundens lokala verksamhet.

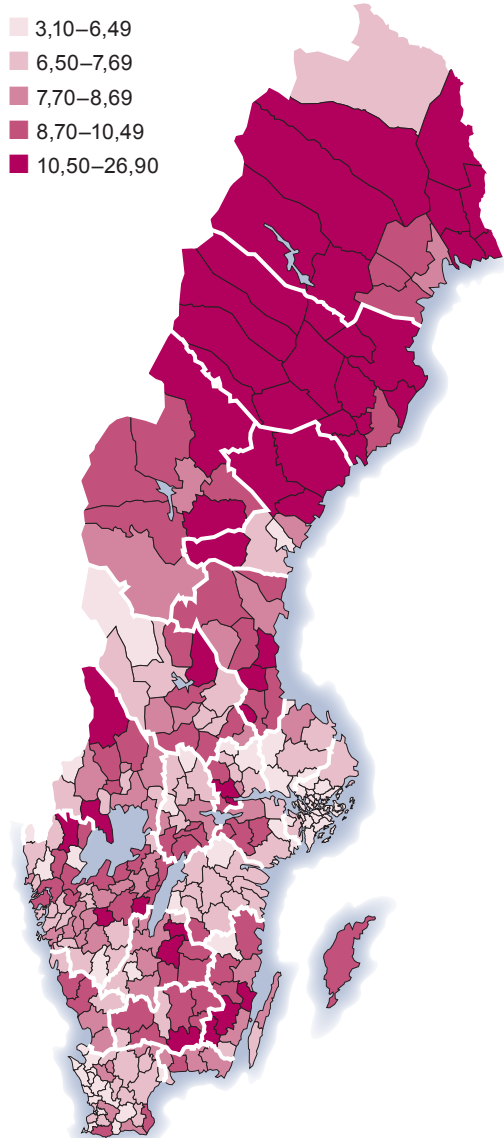
Bland folkhögskolorna kan en urbaniserings-trend urskiljas. Under perioden 1991–2010 har 23 nya folkhögskolor startat. De flesta, 13 stycken, har etablerats i någon av landets större städer.³⁶ Denna utveckling förstärks av att även tre av de befintliga folkhögskolorna har flyttat sin verksamhet från landsbygd till stad. Samtidigt har jämförelsevis många folkhögskolor etablerat nya filialer i städer eller tätorter. Under 2010 bedrevs drygt 51 procent av folkhögskolornas långa kurser i storstäder, förortskommuner eller större städer.

Fortfarande verkar dock folkbildningen vara

35. Uppgiften avser den 1 januari 2011. I siffran 333 ingår även de lokala enheter som i fem av studieförbunden kallas distrikt eller regioner. Vid sidan av de lokala avdelningarna har de tre studieförbunden ABF, Sfr och SV en treledsorganisation med regionala distrikt/regioner. Sammantaget finns inom dessa tre studieförbund 34 distrikt/regioner.

36. Före 1991 fanns exempelvis ingen folkhögskola i Malmö. I dag, 2010, finns fem stycken.

Figur 5. Unika deltagare i studiecirkel 2010 per hundra kommuninvånare

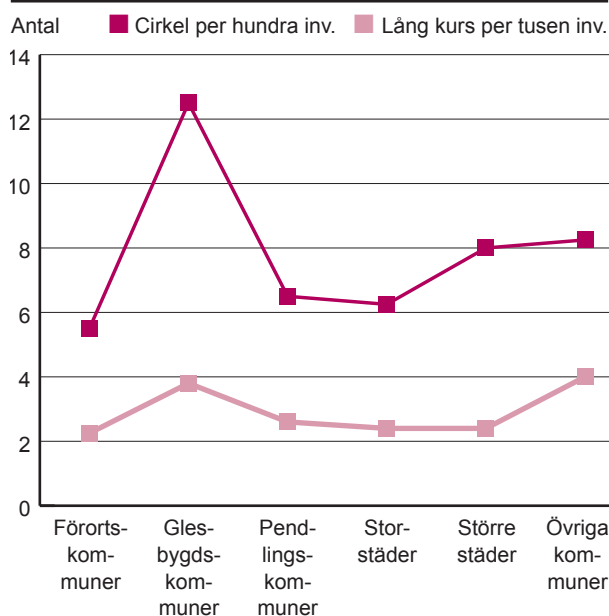

starkast etablerad i landets glesbygdskommuner. I relation till kommunernas invånarantal är antalet deltagare i studiecirkel och långa folkhögskolekurser störst här. Lägst andel deltagare finns i förortskommunerna och pendlingskommunerna, det vill säga i de kommuner som närmast omger de större städerna.

Folkbildningens betydelse för lokal utveckling

I skriften *Folkbildningens framsyn* konstaterar

Figur 6. Antal deltagare i Studiecirkel 2010 samt deltagare i långa folkhögskolekurser hösten 2010 i relation till kommunernas invånarantal

Folkbildningsrådet att ”Det är i lokalsamhället som folkbildningen har sin största styrka.”³⁷ Samtidigt påverkas folkbildningens lokala spridning både av folkhögskolornas och studieförbundens egna prioriteringar, och av de satsningar som görs av stat, kommuner och landsting.

Inte minst de lokala ekonomiska förutsättningarna spelar roll. Medan det statliga folkbildningsanslaget hållits på en konstant eller något högre nivå under senare år, har kommunernas anslag till studieförbunden dragits ner kraftigt. Statens andel av bidragen till studieförbunden har från år 2000 till 2010 ökat från 61 procent till 73 procent. Under samma period har kommunernas andel minskat från 24 procent till 15 procent, och landstingens/regionernas andel från 15 procent till 12 procent. Allt fler kommuner, 19 under 2010, ger inga bidrag alls till folkbildningen.

Statens andel av bidragen till folkhögskolorna har under perioden 2001–2010 varit ungefär 70

37. Sidan 19.

procent, och landstingens/regionernas andel cirka 30 procent.

Framför allt studieförbundens ekonomiska förutsättningar försämras när kommunernas generella stöd till folkbildningen minskar. Delvis beror den här utvecklingen på att många kommuner av ekonomiska skäl avdelar mindre medel än tidigare till fri och frivillig folkbildning. Men den kan också hänga samman med studieförbundens förändrade avdelningsstruktur, som beskrivits tidigare. Färre avdelningar kan innebära färre kontaktytor lokalt. Studieförbunden syns inte överallt och blir därmed inte heller naturliga samarbetsparter i alla kommuner. I takt med att de kommunala bidragen skärs ner ökar statbidragets relativa andel och betydelse.

Folkbildningens roll i den lokala utvecklingen är inte enkel att visa empiriskt. Det framgår bland annat av Folkbildningsrådets rapport *Folkbildning och lokal utveckling på landsbygden*. I studien beskrivs hur folkbildningen och övriga lokala aktörer bedrivit lokalt utvecklingsarbete mer vid sidan av varandra än tillsammans. I rapporten betonar forskarna hur viktigt det är att folkbildarna finns på plats lokalt om de ska kunna bidra till det lokala utvecklingsarbetet på ett systematiskt sätt. Också i en tidigare rapport från 2008, *Folkbildning och lokal utveckling i förorten*, framstår studieförbund och folkhögskolor som relativt anonyma i det lokala utvecklingsarbetet, även om exempel ges på motsatsen. Att det är viktigt att folkbildningen finns närvarande lokalt framhålls också i den här studien.

För att lära mer om vilken betydelse som studieförbunden och folkhögskolorna har i lokalsamhället har Folkbildningsrådet engagerat forskare i nationalekonomi vid Högskolan i Jönköping, Internationella Handelshögskolan. Deras uppdrag är att under våren 2011 kartlägga det eventuella sambandet mellan folkbildningen och den socioekonomiska standarden och utvecklingen inom landets samtliga kommuner.³⁸

---

38. Under 2010 startades även projektet *Stukom av Folkbildningsförbundet och Sveriges Kommuner och Landsting*, i

Folkbildningens transnationella arbete

I *Folkbildningens framsyn* drog Folkbildningsrådet slutsatsen att framtida politiska beslut troligen allt oftare kommer att fattas på internationell och lokal/regional nivå. Det betyder i så fall att folkbildningens internationella och lokala verksamheter ökar i betydelse.

Under 2010 genomförde Folkbildningsrådet, i samarbete med *Mimer – Nationellt program för folkbildningsforskning* vid Linköpings universitet, en kartläggning av folkbildningens transnationella arbete.³⁹ Syftet var att få en samlad bild av folkhögskolornas och studieförbundens transnationella aktiviteter under 2009. Resultaten publiceras i april 2011 i rapporten *Gränsöverskridande folkbildning – Folkbildningens transnationella verksamhet: resurser, strategier och geografi*.

I kartläggningen redogör folkhögskolorna för 214 transnationella aktiviteter under 2009, och studieförbunden för 124.⁴⁰ I en dryg tredjedel av verksamheterna kom huvudfinansieringen från folkbildningsanslaget – 43 procent av folkhögskolornas verksamheter och 24 procent av studieförbundens. Sida var huvudfinansiär i 26 procent av alla aktiviteter.⁴¹ Folkbildningsanslaget gick i första hand till långsiktigt folkbildningsarbete av reguljär karaktär, det vill säga till olika kurser. Det användes även till studiebesök och deltagarutbyten. Anslagen från Sida användes i första hand i olika projekt.

---

samarbete med tre länsbildningsförbund. Projektet innefattar bland annat en studie om relationen mellan studieförbunden och kommunerna. Företrädare för studieförbund samt politiker och tjänstemän i 15 kommuner tillfrågas om studieförbundens lokala verksamhet, om dialogen mellan studieförbund och kommun samt om kommunbidragen till studieförbunden. Resultaten avrapporteras under våren 2011.

39. Med *transnationell verksamhet* avses aktiviteter som innebär någon form av utbyte mellan de svenska folkbildningsorganisationerna och minst en part (organisation eller person) i annat land i Norden, Europa eller övriga världen.

40. Bortfallet var relativt högt bland studieförbunden. Det verkliga antalet aktiviteter är sannolikt betydligt större.

41. Sida stod för huvudfinansieringen i 43 procent av studieförbundens projekt och i 18 procent av folkhögskolornas.

Folkbildningen vänder sig med sitt transnationella arbete ofta till andra delar av världen än till exempel den högre utbildningen. Folkhögskolornas deltagare i långa kurser väljer i första hand att studera i Afrika (38 procent), Europa utom Norden och Baltikum (26 procent) samt Latinamerika (13 procent).⁴² Uppgifter från Centrala studiestödsnämnden (CSN) visar att de högskolestuderande för det mesta studerade i Europa utom Norden och Baltikum (52 procent) samt i Nordamerika (18 procent) under 2009.⁴³ Bara enstaka högskolestuderande åkte till Afrika och Latinamerika, knappast någon folkhögskoledeltagare åkte till Nordamerika.⁴⁴ I dessa mönster avspeglas bland annat folkhögskolans långa tradition av solidaritetsarbete i länder i Afrika och Latinamerika.

I Folkbildningsrådets rapport analyseras de syften som anges för folkbildarnas transnationella aktiviteter. Vanligast är att dessa handlar om att ge, det vill säga om att folkbildarna samverkar med andra länder för att sprida kunskap och dela med sig av sin expertis. Mindre vanligt är att samarbetet innebär att svensk folkbildning vill få – erfarenheter och kunskap. Den typen av utbyte innebär för det mesta att folkbildarna vill veta mer om livsvillkoren i andra länder. I en tredje verksamhetskategori betonas utbytet, det vill säga att parterna ska lära sig av varandra eller att deltagare från olika länder ska lära sig tillsammans.

Inom Folkbildningsrådet genomförde FOLAC en enkätundersökning under 2009 för att få fram en bild av de internationella och EU-relaterade

verksamheter som folkhögskolorna genomför.⁴⁵ Även resultaten från den studien tyder på att det internationella engagemanget är omfattande, framför allt kursverksamheten och de internationella projekten och samarbetena. Den EU-finansierade verksamheten är mer begränsad och i första hand finansierad med medel från Europeiska socialfonden.⁴⁶

Den svenska folkbildningens intresseorganisationer ingår även i flera internationella nätverk. Den globala vuxenutbildningsorganisationen ICAE har exempelvis beslutat att genomföra sin generalförsamling 2011 i Sverige, och i anslutning till den genomföra en världskonferens om vuxenutbildning/folkbildning. EAEA har beslutat att arrangera sin generalförsamling 2011 i anslutning till ICAE:s. Folkbildningsrådet är värddorganisation på uppdrag av studieförbundens och folkhögskolornas intresseorganisationer Folkbildningsförbundet, RIO och SKL.⁴⁷

---

42. Antalet utresande folkhögskoledeltagare under 2009 uppskattas i rapporten till drygt 1 640.

43. Antalet utresande svenska högskolestudenter under 2009, free movers och studenter inom utbytesprogram, uppgick till drygt 27 600.

44. Folkhögskolemobiliteten följer heller inte biståndskartan. Sidas stöd till icke-statliga organisationer under 2009 gick i första hand till länder i Afrika, men även till Latinamerika och Asien. Mest anslag fick organisationer som var verksamma Moçambique, Tanzania, Afghanistan, Kenya och Palestina/Västbanken. De vanligaste utbytesländerna inom folkhögskolan var samma år Tanzania, Indien, Tyskland, England och Finland.

---

45. FOLAC (Folkbildning – Learning for Active Citizenship) är ett medlemsuppdrag som Folkbildningsrådet fått från folkhögskolornas intresseorganisationer RIO och SKL. Syftet med FOLAC är att främja folkhögskolornas internationella arbete och verka för att de långsiktiga villkoren för detta förbättras.

46. Europeiska socialfonden stöder projekt som främjar kompetensutveckling och motverkar utanförskap.

47. Världskonferensens namn är *A World Worth Living In: Adult Learning and Education – the Key to Transformation*. Under det övergripande temat kommer ett stort antal gemensamma och parallella aktiviteter att erbjudas. Samarbete kommer att etableras med organisationer och institutioner på nationell, nordisk, europeisk och global nivå. Detta blir en global mötesplats för vuxenutbildning och folkbildning. Folkbildningens syften med konferensen är att skapa dynamiska mötesplatser för folkbildningens och vuxenutbildningens intresser inom civilsamhälle och myndigheter på global, regional, nordisk och nationell nivå före, under och efter världskonferensen; att i skrift tydligt formulera folkbildningens potential när det gäller individuell utveckling, det aktiva medborgarskapet och de globala utmaningarna; att synliggöra folkbildningens arbete inom sjunde verksamhetsområdet – folkhälsa, hållbar utveckling och global rättvisa; att hållbarhetsperspektivet genomsyrar arrangemanget.

Att överbrygga avstånd – distansutbildning och flexibelt lärande

För folkhögskolan kan möjligheten att erbjuda deltagarna internatvistelse vara ett sätt att öka kursernas tillgänglighet, i och med att deltagare som bor långt från folkhögskolan kan erbjudas bostad i skolans lokaler. Under 2010 erbjöd 113 av 150 folkhögskolor internat. Dessa nyttjades av ungefär 27 procent av deltagarna i Särskild kurs och av 16 procent av deltagarna i Allmän kurs. Jämfört med 2001 har internatboendet minskat något i båda deltagargrupperna.

Framför allt är det nya pedagogiska lösningar som kan göra folkhögskolornas och studieförbundens verksamhet mer tillgänglig för olika deltagargrupper. Och då handlar det inte alltid om att överbrygga geografiska avstånd. I rapporten *Distansstudier på folkhögskola 2007* var deltagarnas vanligaste skäl att välja just distansformen att de ville kunna studera när som helst under dygnet eller kunna kombinera studier med arbete.⁴⁸ Liknande motiv hade de cirkel- och folkhögskoledeltagare som presenteras i Folkbildningsrådets rapport *Deltagarröster om folkbildning på distans – motiv, betydelser och datoranvändning*.⁴⁹ Distanskursernas flexibla uppläggning svarade mot deltagarnas arbets-, familj-, hälso- och/eller boendesituation.

Folkbildningsrådets statistik visar att höstterminen 2010 erbjöds distansstudier vid 98 folkhögskolor.

Andelen distansstuderande var högst inom påbyggnadsutbildningarna, nästan hälften av de drygt 100 deltagarna. I de Särskilda kurserna läste ungefär en femtedel på distans och inom Allmän kurs knappt en tiondel.

Samma år studerade sammanlagt 705 studiecirkeldeltagare på distans. Detta innebar en minskning från cirka 5 800 deltagare år 2005.⁵⁰

48. Tore Mellberg 2010-01-22.

49. Eva Andersson & Ann-Marie Laginder (2007).

50. Folkbildningsrådet (2006). *Distansstudier i folkbildningsverksamhet 2005*.

Figur 7. Antal och andel studerande på distans inom folkhögskolan höstterminen 2010

	Antal studerande på distans	Andel studerande på distans (%)	Totalt antal deltagare
Allmän kurs	815	7%	12 022
Särskilda kurser	2 826	18%	15 833
Påbyggnadsutbildning	51	46%	112
Totalt	3 692	13%	27 967

Försök med distansutbildning har pågått inom folkbildningen sedan mitten av 1980-talet. Men hittills har inte distansformen fått något större genomslag. Delvis kan detta ha att göra med deltagarnas inställning. I Folkbildningsrådets rapport *Studiecirkeldeltagare 2008* svarar till exempel nästan tre fjärdedelar av deltagarna på frågan om studiemotiv att det är trevligt med gemenskapen. Sökandet efter denna gemenskap var det vanligast skälet att börja i en studiecirkel. Drygt hälften av deltagarna ville i första hand möta nya människor. Många cirkeldeltagare vill alltså träffa och umgås med andra, inte interagera på distans.

Ett annat skäl kan vara att många folkbildare har svårt att utöva folkbildningens pedagogik på avstånd och med tekniska hjälpmedel.⁵¹ Folkbildningsrådet har i tre omgångar under 2009 och 2010 utlyst projektmedel för att utveckla former för flexibelt lärande i studieförbund och folkhögskolor.⁵²

51. Med sammanlagt endast cirka 10 000 deltagare har distansformen inte fått lika stort genomslag inom folkbildningen som till exempel inom högskolan. Läsåret 2007/08 läste ungefär var fjärde högskolestuderande i någon utsträckning på distans, det vill säga drygt 100 000 studenter. Antalet har nästan tredubblats sedan 1998/99. Den kraftiga ökningen förklaras i första hand av att extra ersättning utgick till distanskurser som registrerades inom Sveriges nätuniversitet under perioden 2001/02–2003/04. Någon motsvarande satsning har inte gjorts inom folkbildningen.

52. Under senare år har det blivit mindre vanligt att i utbildningssammanhang tala om *distans* – distansutbildning, distanskurser, distansstudier. Oftare används begreppet *flexibelt lärande*. Flexibelt lärande innebär att utbildning och undervisning i så hög grad som möjligt anpassas efter den

Sammanlagt 120 projekt har beviljats medel.

Preliminära uppföljningsresultat från den första projektomgången visar bland annat att arbetet med flexibelt lärande ofta är svagt förankrat i ledningen och i den reguljära verksamheten. För det mesta är det enstaka entusiaster som ser till att en folkhögskola eller studieförbundsavdelning börjar arbeta med flexibelt lärande. För att arbetet ska leva vidare och kunna utvecklas krävs kunskap, långsiktig planering och framför allt en uttalad ambition från ledningens sida. De här förutsättningarna saknas på många håll. Det är till exempel många studieförbund och folkhögskolor som varken har någon IT-strategi eller tillräckliga tekniska och pedagogiska stödfunktioner. Tillgången till tekniska hjälpmedel varierar stort. Enligt projektmedarbetarna är ett annat hinder att folkbildarnas erfarenheter av flexibelt lärande inte samlas och sprids på ett systematiskt sätt. Utvecklingsarbetet blir trögt och långsamt när enskilda studieförbundsavdelningar och folkhögskolor får börja om från början i sina satsningar.⁵³

Folkbildningen och den digitala klyftan

Studieförbund och folkhögskolor behöver inte bara lära sig själva att använda digitala hjälpmedel som en del av undervisningen och lärandet. För att folkbildningens tillgänglighet ska öka behöver också deltagarna klara av att använda tekniken. Det gör inte alla.

---

enskilde individens behov och nivå. Flexibiliteten kan bestå i anpassning av tid, plats, tempo, lärostil och ett val om man vill utbildas sig enskilt eller i grupp. För att stödja flexibiliteten används oftast olika tekniska hjälpmedel.

53. I en rapport från 2007, *Folkbildningens IT-mönster*, konstaterar Folkbildningsrådet att det finns en skillnad mellan studieförbunden och folkhögskolorna när det gäller hur man använder den nya tekniken i det pedagogiska arbetet. Folkhögskolornas pedagoger och kursdeltagare använde den nya tekniken mer eller mindre regelmässigt. Inom studieförbunden användes däremot IT i relativt liten utsträckning. Samtidigt konstateras att skillnader i verksamhet och organisering gör det svårt att på ett enkelt och entydigt sätt jämföra och bedöma folkhögskolornas och studieförbundens IT-användning.

Det här är en utmaning som sträcker sig utanför folkbildningen. Ny teknik är i allt större utsträckning en nyckel till information och samhällsservice. Den påverkar på så sätt människors möjligheter att ha kontroll över sin livssituation. I betänkandet *Se medborgarna – för bättre offentlig service* (SOU 2009:92) beskrivs till exempel utredaren hur statlig och kommunal service i allt större utsträckning anpassas till dem som kan använda Internet och telefon. Detta leder till att de ca två miljoner medborgare som inte har tillräckliga kunskaper om tekniken, eller som inte har tillgång till tekniska hjälpmedel och teknisk infrastruktur, får sämre service. Detta gäller kanske framför allt äldre och personer som har svårt att klara av det svenska språket.⁵⁴

Att överbrygga den digitala klyftan – klyftan mellan dem som har tillgång till och kan använda ny teknik, och övriga som varken har eller kan – blir därför en naturlig del i folkbildningsuppdraget. Det är en av vår tids stora demokratiska utmaningar.

Studieförbunden rapporterade under 2010 totalt 47 580 deltagare inom verksamhet som innebar datoranvändning och/eller syftade till att utveckla deltagarnas förmåga att nyttja den digitala tekniken. Uppgiften avser samtliga verksamhetsformer. Inom folkhögskolan integreras datoranvändningen i undervisning och lärande framför allt inom Allmän kurs.⁵⁵

Individuellt samhällsengagemang

Folkbildningen ska ta tillvara enskilda medborgares engagemang, skapa kanaler för inflytande och fungera som en arena för samhällspåverkan. De flesta undersökningar som genomförs bland deltagarna tyder på att en av folkbildningen styrkor

---

54. Utredningen *Utveckling av lokal service i samverkan*.

55. Se fotnot 11. Uppgifterna om arbete med anknytning till den digitala klyftan är hämtade från studieförbundens gruppredovisning. Rapporteringen av verksamhet med anknytning till *digitala klyftan* är troligen inte fullständig. Sannolikt är verksamheten något mer omfattande.

är just att ta hand om och uppmuntra var och ens samhällsengagemang:

Folkbildningsrådet genomförde under 2010 en utvärdering bland folkhögskoledeltagare. Ett av undersökningens syften var att undersöka hur deltagarna uppfattar studiernas betydelse ett antal år efter att de lämnat folkhögskolan. Ungefär 40 procent av deltagarna ansåg att deras folkhögskoletid hade gjort dem mer intresserade av kulturella frågor och lika många hade blivit mer aktiva i sina fritidsintressen. Ungefär var fjärde ansåg att folkhögskolestudierna fått dem mer engagerade i samhällsfrågor. Av de svars personer som var medlemmar i en förening, nätverk, organisation, aktionsgrupp eller liknande menade cirka 30 procent att folkhögskolan hade påverkat dem att gå med.

Som en jämförelse kan nämnas SCB:s *Folkhögskoleuppföljning 2006* som genomfördes bland personer som tre år tidigare avslutat långa kurser i folkhögskolan. I denna berättade ungefär 70 procent av kvinnorna, och en något högre andel av männen, att folkhögskolestudierna fått dem att engagera sig i samhällsfrågor.

I Folkbildningsrådets studie *Studiecirkeldeltagare 2008* hade cirka 20 procent av deltagarna haft praktisk användning av sina kunskaper från cirkelstudierna i en förening eller församling. Cirka 10 procent hade använt kunskaperna ”i samhällslivet i stort”.

Samhällsengagemang via medlemsorganisationer och huvudmän

Folkbildningens arbete för att påverka samhällsutvecklingen sker ofta indirekt, i samverkan med medlemsorganisationer och huvudmän. ”Den folkbildningsmässiga verksamhet som initieras av föreningar tar sin utgångspunkt i den specifika folkrörelsens syften och förutsättningar. På så sätt kopplas deltagarens vilja och ansvar till den specifika föreningens mål och verksamhet.”⁵⁶ I en tänkt kedja av samhällspåverkan kanaliseras individens engagemang via en förening eller annan organisa-

tion, som i sin tur samarbetar med ett studieförbund eller en folkhögskola för att föra fram sin idé. Detta är dock en handlingskedja som i praktiken inte alltid är obruten.

I Folkbildningsrådets utvärderingsrapport *Folkrörelseanknytningar och marknadsrelationer – studieförbunden och deras grundar-, medlems- och samverkansorganisationer* undersöks relationerna mellan studieförbunden och deras medlems- och samverkansorganisationer. Forskarna konstaterar att i början av 2008 hade studieförbunden totalt 205 medlemsorganisationer och 113 samverkansorganisationer knutna till sig på nationell nivå.⁵⁷ Om också de regionalt och lokalt anslutna organisationerna räknas in blir antalet betydligt större.

Enligt forskarna kan de ideologiska banden mellan studieförbunden och deras medlemmar eller samverkande organisationer inte längre tas för givna. Studieförbundens samhällsmotiv kan fortfarande beskrivas som starka, men de utmanas av mer marknadsmässiga relationer till andra folkrörelser och organisationer. En slutsats är att om den verksamhet som bedrivs tillsammans med samverkansorganisationerna och de ”perifera” medlemsorganisationerna räknas bort, och om även studieförbundens öppna verksamhet och de bolagiserade delarna exkluderas, återstår inte särskilt mycket verksamhet. Därmed blir utrymmet för den idéburna verksamhet som äger rum tillsammans med medlemsorganisationerna begränsat. Tanken att studieförbundens verksamhet präglas av medlemsorganisationerna riskerar att undermineras. Studieförbundens idémässiga bas har försvagats, eller i alla fall förändrats.

Under 2011 genomför Folkbildningsrådet en motsvarande utvärdering av relationen mellan folkhögskolorna och deras huvudmän.

---

57. Samverkansorganisationerna har, till skillnad mot medlemsorganisationerna, inte rösträtt vid förbundsstämmor och är inte formellt representerade i studieförbundens styrelser. Samverkan med studieförbunden formaliseras istället i avtal som bygger på ömsesidiga förpliktelser.

---

56. Prop. 2005/06:192, s.20.

Statsbidragets tredje syfte

Bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället

Folkbildningen kan beskrivas som en delvis idéburen del av det svenska utbildningsväsendet, med syften och funktioner som inte alltid överensstämmer med de formella utbildningsformernas. Folkbildningen tjänar för många deltagare som ett alternativ till formella utbildningar, som en extra valmöjlighet. Den fungerar även som kompensation och andra chans för de personer som av olika skäl inte fullföljt sina formella studier på grundskole- eller gymnasienivå. Men folkbildningen ska inte bara värderas i relation till samhällets övriga utbildningar. Den har framför allt ett egenvärde, som komplement till det formella utbildningssystemet.

Folkbildningen som alternativ och valmöjlighet

I framtiden kommer arbetsmarknaden att kräva mer utbildning av allt fler medborgare. Det innebär att samhället och det formella utbildningssystemet ställs inför stora utmaningar då trycket att skaffa sig en utbildning ökar på de grupper som i och för sig vill studera, men som inte trivs i, inte klarar av, eller inte är intresserade av de utbildningar som grundskolan och gymnasieskolan erbjuder. I det här sammanhanget får till exempel folkhögskolan ökad betydelse: ”Vinsten med folkhögskolan är inte att man gör samma saker på samma sätt, utan att man gör delvis samma saker men på andra sätt.”⁵⁸

Folkbildningen som kompensation och andra chans

När folkbildningen fungerar som kompensation och andra chans riktas den i första hand till de

grupper i samhället som behöver den mest, det vill säga till de som har korta och ofullständiga tidigare utbildningar och svag förankring på arbetsmarknaden. Folkbildningsrådets rapport *Folkhögskolans deltagare – Vad händer efteråt?* visar att det är många som söker sig till folkhögskolan för att senare kunna läsa vidare eller få jobb. Ungefär en femtedel av deltagarna vände sig till folkhögskolan för att de ville få behörighet till fortsatta studier. Andelen var något högre bland de yngsta deltagarna. Bland de äldre var det vanligare att försöka förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden. En tredjedel av deltagarna födda utanför Norden studerade på folkhögskola för att skaffa sig behörighet för ytterligare studier.

De deltagare som söker sig till folkhögskolan av sådana skäl är ofta korttidsutbildade. Höstterminen 2010 hade 75 procent av deltagarna i Allmän kurs – 17 procent i de Särskilda kurserna endast förgymnasial utbildning. Motsvarande uppgifter för befolkningen som helhet var 22 procent. Ungefär 11 procent av folkhögskolans deltagare, jämfört med 29 procent av befolkningen, hade eftergymnasial utbildning.

Eftersom folkhögskolans långa kurser är behörighetsgivande, medan studieförbundens cirklar inte är det, har folkhögskolans deltagare i de långa kurserna i regel kortare formell utbildning än studieförbundens deltagare. Cirkeldeltagarna är ganska välutbildade, även jämfört med befolkningen. En *något mindre* andel cirkeldeltagare än befolkningensgenomsnittet har enbart gått i grundskola eller motsvarande, medan något fler har studerat vidare efter gymnasiet. 22 procent av cirkeldeltagarna har förgymnasial utbildning, ytterligare 37 procent har gymnasieutbildning och 33 procent har eftergymnasial utbildning.⁵⁹ Andelarna cirkeldeltagare med kortast, respektive längst, formella utbildning har ökat sedan början av 1990-talet.

I Folkbildningsrådets rapport *Studiecirkeldeltagare 2008* drar forskarna slutsatsen att förändringarna i utbildningsnivå hänger samman med

58. Utbildningsminister Jan Björklund i sitt inledningsanförande vid Folkbildningsrådets nationella konferens den 21 oktober 2009. Konferensens tema var *Allas lika värde – folkbildningen och den gemensamma värdegrunden*.

59. Uppgift saknas om 8 procent av cirkeldeltagarna.

Figur 8. Folkhögskola och studieförbund med största respektive minsta andel (%) av deltagare med lägsta respektive högsta utbildningsnivå under 2010, uppdelat efter verksamhetsform⁶⁰

	Folkhögskola		Studieförbund	
	Allmän kurs	Särskild kurs	Studiecirklar	Annan folkbildningsverksamhet
Störst andel deltagare med eftergymnasial utbildning (%)	29%	57%	59%	61%
Minst andel deltagare med eftergymnasial utbildning (%)	0%	0% ⁶¹	22%	24%
Störst andel med högst tvåårigt gymnasium (%)	100%	100%	61%	56%
Minst andel med högst tvåårigt gymnasium (%)	33%	0%	24%	21%

deltagarnas ålder, och därigenom även med utbildningssystemets utbyggnad.

Deltagarnas utbildningsnivåer varierar mellan olika folkbildningsanordnare, framför allt mellan folkhögskolorna (se figur 8).

Det finns folkhögskolor där alla deltagare i Allmän kurs har högst tvåårigt gymnasium, och andra där detta gäller för bara en tredjedel av deltagarna. Det finns också skolor där ingen deltagare i Särskild kurs har gått i gymnasiet så länge som två år, medan samtliga deltagare i de Särskilda kurserna har minst tre gymnasieår bakom sig vid andra skolor. Det finns även flera folkhögskolor där mer än hälften av deltagarna i Särskild kurs har läst vidare efter gymnasiet.

Folkbildningen kan också vara viktig för de grupper som har svag ställning på arbetsmarknaden. I SCB:s *Folkhögskoleuppföljning 2006* varierade andelen arbetslösa mellan 5 och 15 procent. I Folkbildningsrådets rapport *Cirkeldeltagare 2008* är andelen arbetslösa bland cirkeldeltagarna 3 procent, det vill säga en tydligt lägre andel än bland folkhögskolans deltagare. Skillnaden mellan studieförbund och folkhögskolor beror delvis på deltagarnas ekonomi. Att gå med i en studiecirkel kostar ibland en del, medan det är avgiftsfritt

att studera vid folkhögskola.⁶² Den som studerar vid en folkhögskola kan också få studiemedel. En annan del av förklaringen är att de båda undersökningarna ovan genomfördes vid olika tidpunkter.

Många arbetslösa återfinns dessutom inom studieförbundens och folkhögskolornas uppdragssverksamhet.⁶³ Regeringen anslog till exempel medel till Arbetsförmedlingen motsvarande cirka 4 000 deltagare under tre månaders utbildning vid folkhögskolorna under 2010 och lika många under 2011. Dessa utbildningsplatser är avsedda för arbetslösa ungdomar som saknar slutbetyg från grund- eller gymnasieskolan. Målet är att motivera dem att påbörja eller återgå till reguljär utbildning. Arbetsförmedlingen har gett i uppdrag till Folkbildningsrådet att fördela bidrag till folkhögskolorna för genomförande av verksamheten. En uppföljning av det första årets arbete inom denna så kallade *Utbildningsinsats för ungdomar inom Jobbgarantin (UGA)* visar att den lärdom som de flesta deltagare fått med sig är att ”utbildning är en väg till jobb”.

Bland annat påminner resultaten från UGA om att folkbildningen inte bara erbjuder deltagarna studietillfällen här och nu – som i sig gör dem mer

60. Se fotnot 14. Uppgifterna i tabellen är hämtade från studieförbundens och folkhögskolornas grupprapportering.

61. 18 skolor har inga deltagare med eftergymnasial utbildning.

62. Nästan hälften av deltagarna i rapporten *Studiecirkeldeltagare 2008* hade gått i en cirkel som var utan avgift. Övriga betalade som mest drygt 3 000 kronor för sin cirkel. De flesta avgiftsbelagda cirkelarna kostade dock 500 kronor eller mindre.

63. Folkbildningsrådet har inte uppgifter om deltagare i uppdragssverksamhet.

kunniga och kompetenta. Den ger också förutsättningar för vidare utbildning och för framtida anställning och blir på så sätt en del i deras livslånga lärande.

Ungefär två tredjedelar av folkhögskolans deltagare går ganska snart vidare till jobb eller andra studier. I rapporten *Folkhögskolans deltagare – Vad händer efteråt*, hade cirka 40 procent av deltagarna anställning, eget företag eller var föräldralediga från en anställning ett till fyra år efter att de lämnat folkhögskolan. Det är en lägre andel än i SCB:s *Folkhögskoleuppföljning 2006*. I denna förvärvsarbetade hälften av deltagarna efter tre år. I Folkbildningsrådets undersökning var det samtidigt nästan 30 procent av deltagarna som hade valt att läsa vidare, de flesta vid universitet eller högskola. I SCB:s undersökning återfanns ungefär 25 procent av folkhögskoledeltagarna inom högskolan efter tre år.

Hur deltagarna sysselsätter sig efter folkhögskoletiden varierar. Deltagare med funktionsnedsättning som deltog i Folkbildningsrådets undersökning 2010 gick till exempel oftare än andra på allmän linje, hade svårare än andra att få jobb efter avslutade folkhögskolestudier, och gick inte vidare till universitet eller högskolor lika ofta som andra grupper – 20 procent jämfört med 40 procent av deltagare utan funktionsnedsättning. De var oftare arbetsökande och inskrivna i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, och i högre grad pensionerade eller sjukskrivna.

Statistiken påminner med andra ord om att även om folkhögskolan erbjuder dessa deltagare en möjlighet till studier – inte sällan den enda möjligheten – förändras inte förutsättningarna i det omgivande samhället.

Antalet folkhögskoledeltagare som går vidare till högskolan eller andra utbildningsformer skulle kunna vara fler. Inför antagningen till högskolan höstterminen 2010 fanns nästan 5 000 behöriga sökande från folkhögskolan. Av dessa antogs ungefär 68 procent. Detta är en jämförelsevis hög andel. Folkbildningsrådet genomförde i juni 2010 en uppföljning av folkhögskolornas studieomdömen under läsåret 2009/10. Totalt sattes 5 900

omdömen, varav 5 764 avsåg deltagare i Allmän kurs. Det innebär att studieomdöme sattes för cirka 45 procent av Allmänna kursens deltagare, som ofta sökt sig dit just för att få behörighet till vidare studier. Folkbildningsrådets statistik visar också att sedan 2001 har antalet studieomdömen minskat från cirka 8 300. Samtidigt har snittet i omdömena sjunkit från 2,73 till 2,63.⁶⁴ Under 2010 avslutade totalt 2 384 deltagare sina studier med intyg om grundläggande behörighet. Det är några fler än 2009 (2 207 deltagare) och 2008 (2 027 deltagare).

Folkbildningen som komplement till formella utbildningsvägar

Folkbildningen kompletterar det formella utbildningsväsendet. Inom folkbildningen erbjuds många yrkesinriktade utbildningar som inte finns inom andra utbildningsformer. Några ges på gymnasial nivå, exempelvis utbildning till Personlig assistent eller Turistguide. De flesta är dock eftergymnasiala. Dessa samlar i genomsnitt drygt 2 600 deltagare per läsår. Ett antal studieförbund och folkhögskolor erbjuder också kvalificerad yrkesutbildning (KY) under 2010.

Folkbildningen fungerar som komplement även i en mer utbildningsfilosofisk mening. Alla de samtal och möten människor emellan som är folkbildningens essens utgör centrala uttrycksformer i ett humanistiskt samhälle.

---

64. Inom Folkbildningsrådet har en beredningsgrupp tillsatts under 2011 med uppdrag att se över riktlinjerna för studieomdömen med beaktande av utvecklingen både inom folkhögskolan, särskilt den Allmänna kursen, och inom utbildningsväsendet i övrigt. Det kan bli aktuellt med en kartläggning av hur studieomdömet hanteras på skolorna och vilka som får respektive inte får studieomdöme. Det är också angeläget att få skolornas uppfattning om vilka eventuella förändringar av studieomdömet som är nödvändiga och rimliga. Nuvarande riktlinjer har tillämpats sedan 2001 och föregicks av ett omfattande rådslag och utvecklingsarbete.

Statsbidragets fjärde syfte

Bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

I *Folkbildningens framsyn* beskriver Folkbildningsrådet folkbildningen som ”Sveriges största kulturarena, både när det gäller att förmedla kulturupplevelser och erbjuda människor möjlighet till eget skapande.”⁶⁵ Att den kulturverksamhet som folkbildningen arrangerar finns närvarande i hela landet, och har en inriktning mot amatörkultur och deltagande, gör att den blir lätt att nå och ta till sig.

Sveriges största kulturarena

Folkbildningen engagerar varje år miljontals deltagare i studiecirkelar, kurser och kulturprogram.

Under 2010 stod det estetiska ämnesområdet Konst, musik, media för drygt 60 procent av studieförbundens cirkelverksamhet, räknat i studietimmar. Nästan 893 000 cirkeldeltagare registrerades. Flest deltagare hade musikcirkelarna, där en stor grupp utgjordes av ungdomar – i första hand unga män – som spelar pop- och rockmusik.

Samtidigt erbjöd studieförbunden 314 600 kulturprogram som nådde 16 466 200 deltagare.⁶⁶ Det betyder att ungefär 48 procent av studieförbundens alla arrangemang var kulturprogram.⁶⁷ Drygt en tredjedel av kulturprogrammen ägnades åt föreläsningar, ungefär lika många åt sång och musik.

Inriktningen på kulturprogrammen har varit i princip densamma sedan 2002. Andelen föreläsningar och sång/musik har ökat något, medan andelen dramatiska framställningar/teater har minskat.

65. Sidan 32.

66. Se fotnot 11. Samtliga uppgifter om studieförbundens kulturprogram är hämtade från studieförbundens gruppedvisning.

67. Studiecirkelarna stod för 43 procent av arrangemangen och annan folkbildningsverksamhet för 9 procent.

Figur 9. Studieförbundens kulturprogram per inriktning år 2010 och 2002, procent av samtliga kulturprogram

Form	2010	2002
Föreläsning	36 %	34 %
Sång/musik	35 %	34 %
Tvärkulturellt	8 %	7 %
Dramatisk framställning	5 %	9 %
Film/foto/bild	5 %	5 %
Utställningar	4 %	5 %
Dans	2 %	2 %
Konst/konsthantverk	2 %	2 %
Litteratur	2 %	2 %
Totalt	100 %	100%

Under 2010 arrangerade folkhögskolan 2 800 kulturprogram för allmänheten, som samlade ungefär 230 000 deltagare, och drygt 800 korta kurser med omkring 15 000 deltagare inom det estetiska området. Folkhögskolan har även många kurser inom kulturområdet, mest estetiskt inriktade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå som varje år engagerar mer än 480 deltagare, särskilda kurser i musik, bild, form och målarkonst, scenisk konst, slöjd och konsthantverk och övriga estetiska ämnen med ungefär 5 600 deltagare under höstterminen 2010, samt korta kurser för cirkelledare inom kulturområdet.

Kultur och kulturutövande är integrerade delar av folkbildningens pedagogik. De flesta av folkhögskolans långa kurser har inslag av estetiska ämnen. Det betyder att en majoritet av folkhögskolornas deltagare kommer att delta i kulturella aktiviteter som en del av sin utbildning, oavsett vilken inriktning de har på sina studier.

Många fler kulturprogram – med något färre deltagare

Kulturprogrammen är den verksamhetsform som genom sin flexibilitet och öppenhet samlar flest deltagare och som därigenom ger mycket goda förutsättningar för olika grupper att mötas.

Under de senaste 20 åren har både antalet och andelen kulturprogram ökat kraftigt i studieförbundens verksamhet. Från ett medeltal på cirka

Figur 10. Studieförbundens kulturprogram 2010 och 2000

	2010	2000
Antal kulturprogram	314 622	210 676
Andel kulturprogram av samtliga arrangemang	48 %	36 %
Antal deltagare	16 466 153	16 785 385
Antal deltagare per kulturprogram	52	80

154 000 program under 1990-talet rapporterades i genomsnitt cirka 248 000 program per år under 2000-talets inledande 7–8 år. Från och med 2009 har studieförbunden erbjudit mer än 300 000 program varje år. Samtidigt har antalet deltagare minskat något, vilket lett till att det genomsnittliga deltagarantalet per program har sjunkit från 80 i början på 2000-talet till 52 under 2010.

Ett skäl till ökningen av antalet arrangemang under senare år är att principerna för fördelning av statsbidraget förändrades från och med 2007. Då skapades större utrymme för studieförbunden att möta allmänhetens efterfrågan på kulturprogram. Från och med då öronmärktes 10 procent av statsbidraget till studieförbunden till den här verksamheten.⁶⁸ Bidraget baseras på antal arrangemang.⁶⁹

Sedan 2007 har andelen kulturprogram ökat från 43 procent till 48 procent av studieförbundens verksamhet, räknat i antalet arrangemang. Samtidigt har studieförbundens traditionella verksamheter – studiecirkelarna – minskat, från 48 procent av alla arrangemang under 2007 till 43 procent tre år senare. Under 2001 stod cirkelarna för mer än hälften av arrangemangen inom fem av de

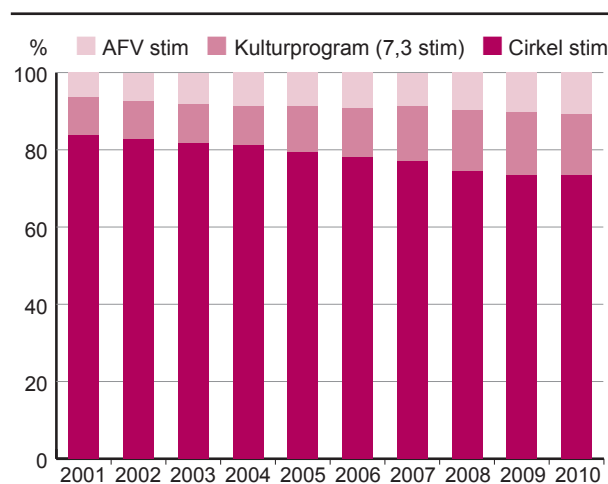
68. I de båda statsbidragssystem som gällde under perioderna 2001–2003 och 2004–2006 delades anslaget upp i ett basbidrag, ett målgruppsbidrag och ett utvecklingsbidrag. Inga pengar var öronmärkta för kulturprogrammen. Istället utgjorde kulturprogrammen en del av underlaget för basbidraget – som stod för 70 procent av det totala statsbidraget.

69. För att undvika en urholkning av statsbidraget per program begränsas beräkningsunderlagets ökning per studieförbund och år till 10 procent.

elva studieförbund som då fanns. År 2010 var det bara inom ett av tio förbund som studiecirkelarna utgjorde mer än 50 procent av arrangemangen.

Vid en jämförelse mellan olika verksamhetsformer utifrån måttet studietimmar, som utgjort fördelningsunderlag under större delen av 10-årsperioden, framkommer att studiecirkeltimmarnas andel minskat från 85 till 73 procent av studieförbundens totala verksamhet.⁷⁰

Figur 11. Andel studietimmar i Studieförbundens verksamhet per verksamhetsform⁷¹

Antalet studietimmar i kulturprogram ökade från tio procent av verksamheten under 2001 till 16 procent under 2010. Annan folkbildningsverksamhet ökade sin andel från 6 till 11 procent.⁷²

70. Folkbildningsförordningen anger att studiecirkelverksamhet med gemensamma, planmässigt bedrivna studier är basen för statsbidraget till studieförbunden. I den modell för statsbidrag till studieförbunden som kommer att gälla från och med 2012 sägs: *Ett grundvillkor för att ett studieförbund ska erhålla statsbidrag är att minst hälften av ett studieförbunds verksamhet i studietimmar ska genomföras inom verksamhetsformen studiecirkel.*

71. Ett kulturprogram värderas till 7,3 studietimmar. SISU Idrottsutbildarna är för jämförbarhet exkluderade i diagrammet.

72. Annan folkbildningsverksamhet har under perioden ersatt Övrig folkbildning som verksamhetsform. De är jämförbara och räknas i denna sammanställning som samma verksamhet.

Räknat i antalet studietimmar utgör kulturprogrammen mellan 10 och 31 procent av studieförbundens totala verksamhet. Under den senaste 10-årsperioden har procentandelarna ökat inom samtliga studieförbund.

Fler musikcirklar – många fler rockgrupper

Figur 12. Studieförbundens musikcirklar 2010 och 2004.⁷³

	2010	2004
Antal studietimmar, musikcirklar	4 090 265	3 826 013
varav antal studietimmar, improvisatorisk musik	2 399 965	1 817 982
Andel studietimmar, musikcirklar ⁷⁴	39 %	30 %
varav andel studietimmar, improvisatorisk musik ⁷⁵	57 %	48 %
Antal deltagare, musikcirklar	441 578	470 584
varav antal deltagare, improvisatorisk musik	183 469	111 536
Andel deltagare, musikcirklar ⁷⁶	24 %	19 %
varav andel deltagare, improvisatorisk musik ⁷⁷	42 %	24 %

En annan trend är att studieförbundens musikcirklar har ökat med 9 procentenheter under de senaste sju åren, räknat i antalet studietimmar. År 2010 hade nästan 40 procent av cirklarna musikinriktning. Av dessa ägnades nästan 60 procent åt *improvisatorisk musik* – i första hand pop- och rockcirklar. Även detta var en påtaglig ökning jämfört med 2004. Då andelen var mindre än 50 procent.

Studieförbundens andel deltagare i musikcirklar har också ökat med några procentenheter. Under 2010 utgjorde dessa nästan en fjärdedel av samtliga deltagare. *Antalet* deltagare i musikcirklar har

73. Se fotnot 11. Uppgifterna i tabellen är hämtade från studieförbundens gruppredovisning.

74. Andel av studieförbundens totala antal studietimmar/cirklarverksamhet.

75. Andel av totala antalet studietimmar/musikcirklar.

76. Andel av studieförbundens samtliga cirkeldeltagare.

77. Andel av samtliga deltagare i musikcirklarna.

dock minskat något under perioden, vilket alltså innebär att musikcirklarna i genomsnitt har färre deltagare nu än tidigare. Denna trend gäller dock inte för den improviserade musiken. Här har deltagarna istället ökat kraftigt och utgör numera drygt 40 procent av alla musikcirkeldeltagare.

Arbetsmarknad för kulturarbetare

I och med att den kulturinriktade verksamheten är så stor blir folkbildningen också en betydande arbetsmarknad för kulturarbetare. Totalt engagerades 1 160 562 medverkande i studieförbundens kulturprogram under 2010. Av dessa var ungefär 550 000 yrkesutövande kulturarbetare, i första hand musiker och sångare. Cirka 610 000 var semiprofessionella eller amatörer.

Inom folkhögskolan medverkar lärare, ledare och professionella utövare i kulturprogrammen.

Kulturverksamhetens samhällsekonomiska betydelse

Kulturverksamheten får olika tyngd och betydelse i olika delar av landet, för den lokala utvecklingen och det lokala kulturlivet. I glesbygden deltar varje medborgare i genomsnitt nästan fyra gånger varje år i något av studieförbundens kulturprogram. Motsvarande siffra för storstäder och förortskommuner är drygt en gång per år. Många folkhögskolor erbjuder samlingslokaler, kulturaktiviteter, föreningssamarbete med mera och bidrar på så sätt till det lokala kulturlivet.

I den kartläggning av sambandet mellan folkbildningen och kommunernas socioekonomiska standard och utveckling som Folkbildningsrådet initierat, kommer forskarna att ägna särskild uppmärksamhet åt studieförbundens kulturprogram. Har de här programmen några mätbara effekter? Under 2011 påbörjas därefter tre nationella utvärderingar inriktade på kulturprogrammen.⁷⁸

78. De tre utvärderingarna är tänkta att behandla kulturprogrammets betydelse för deltagarna, kulturprogrammets betydelse för de medverkande och kulturprogrammets betydelse för det omgivande samhället.

Kulturens bildningsverksamhet

Kulturens bildningsverksamhet, förkortat Kultu-rens, startade som statsbidragsberättigat studie-förbund i juli 2010. Därmed har ytterligare tyngd getts åt folkbildningens kulturdelar. Det nya stu-dieförbundets syfte är att främja kultur – även nya och framtida kulturformer – med utgångspunkt i en bred estetisk verksamhet. Kulturens vill för-bättra villkoren för kulturutövare och för den ide-ella kultursektorn, samt vara en aktiv kraft i kul-turdebatten. I februari 2011 hade det nya studie-förbundet tolv medlemsorganisationer.

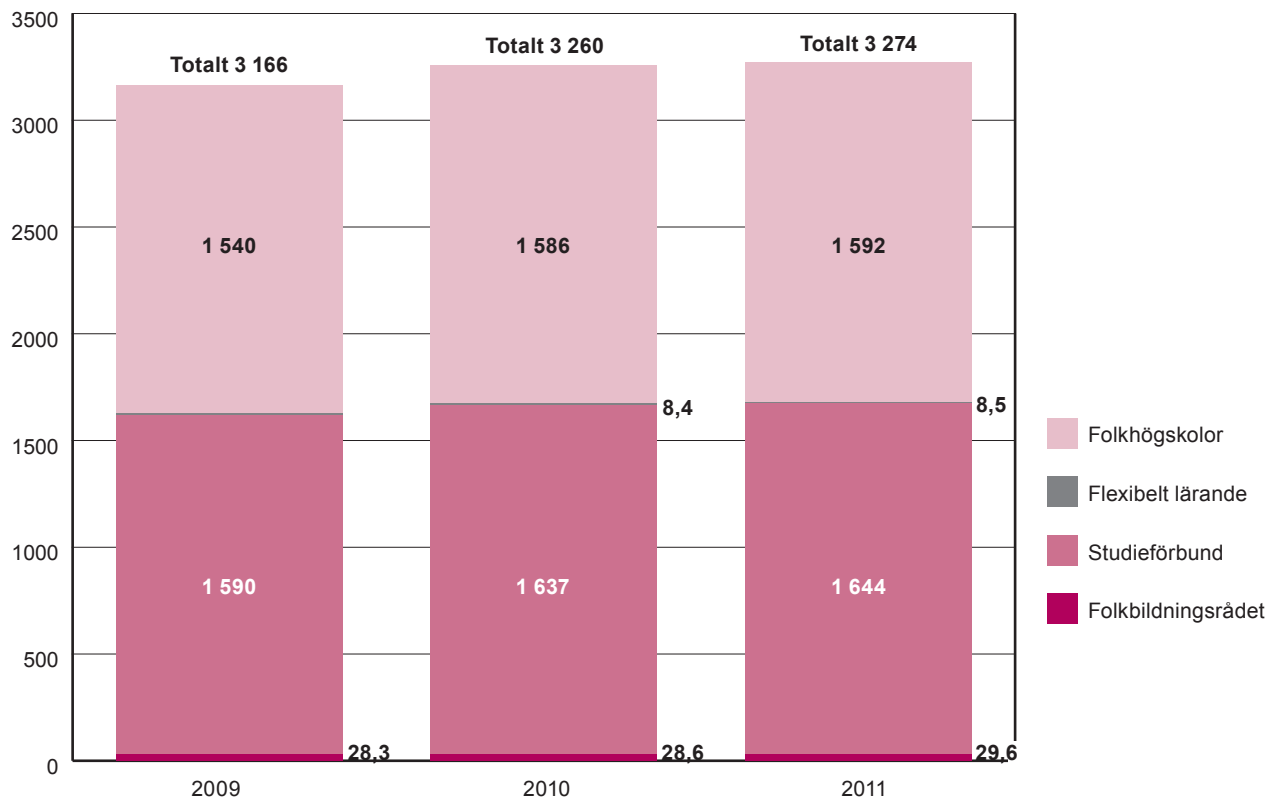
Referenser

- Andersson, E., Laginder, A-M. (2007). *Deltagarröster om folkbildning på distans – motiv, betydelser och datoranvändning*. Folkbildningsrådet.
- Ekonomistyrningsverket (2006). *Effektutvärdering. Att välja upplägg*. Rapport 2006:8.
- Folkbildningsrådet (2004). *Folkbildningens framsyn. Framtidens folkbildning, roll och uppgifter*.
- Folkbildningsrådet (2006). *Distansstudier i folkbildningsverksamhet 2005*.
- Folkbildningsrådet (2007). *Folkbildningens IT-mönster*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2004.
- Folkbildningsrådet (2008). *Folkbildning och lokal utveckling i förorten. En studie om folkbildningens villkor och vardag*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2008.
- Folkbildningsrådet (2009). *Folkbildning och lokal utveckling på landsbygden. En studie av folkbildningens villkor och vardag i Dalarna*. Folkbildningsrådet utvärderar No 1 2009.
- Folkbildningsrådet (2009). *Folk rörelseanknytningar och marknadsrelationer. Studieförbunden och deras grundarorganisationer, medlemsorganisationer och samverkansorganisationer*. Folkbildningsrådet utvärderar No 3 2009.
- Folkbildningsrådet (2009). *Studiecirkeldeltagare 2008. En studie om deltagare i studieförbundens studiecirkelverksamhet*. Folkbildningsrådet utvärderar No 2 2009.
- Folkbildningsrådet (2010). *Nationell redovisning av folkbildningens kvalitetsarbete 2010*.
- Folkbildningsrådet (2010). *Folkhögskolans deltagare – Vad händer efteråt? Delrapport november 2010. Dnr 244, 2010, 052*.
- Folkbildningsrådet (2010). *Förberedande folkhögskolekurs inom jobbgarantin för ungdomar*.
- Högskoleverket (2010). *Universitet & högskolor. Högskoleverkets årsrapport 2010*. Rapport 2010:10R.
- Mellberg T (2010). *Distansstudier på folkhögskola 2007*.
- Prop. 2005/06:192. *Lära, växa, förändra. Regeringens folkbildningsproposition*.
- Statistiska centralbyrån (2006). *Folkhögskoleuppföljning 2006*. UF 38 SM 0601.
- Statistiska centralbyrån (2010). *Utbildningsstatistisk årsbok 2011. Tabeller*.
- SOU 2009:92. *Se medborgarna – för bättre offentlig service*. Slutbetänkande av Utveckling av lokal service i samverkan.
- Statens folkhälsoinstitut (2010). *Levnadsvanor*. A 2010:13.

Statsbidragsfördelningen

Fördelning av statsbidragen till studieförbund och folkhögskolor (mkr)

De samlade folkbildningsanslagen var 3 166 miljoner kronor 2009, 3 260 miljoner kronor 2010 samt 3 274 miljoner kronor 2011.

Ökningen mellan 2009 och 2010 var 109,6 miljoner kronor (3,46 procent) som ett resultat av en pris- och löneomräkning. Därefter minskades

anslaget med 15,8 miljoner kronor (0,5 procent) genom en överföring av medel till ett forskningsprogram inom anslaget Insatser för den ideella sektorn. Pris- och löneomräkningen mellan 2010 och 2011 är 14,8 miljoner kronor (0,5 procent).

Från 2007 fördelas anslaget med 50,9 procent

till studieförbunden och 49,1 procent till folkhögskolorna.

Både inom studieförbund och folkhögskolor görs extrainsatser för deltagare med funktionsnedsättningar och invandrade med brister i svenska språket. Under 2011 avsätts totalt 358 miljoner kronor ur folkbildningsanslaget till dessa extra insatser, 196 miljoner kronor till studieförbunden och 162 miljoner kronor till folkhögskolorna. Under 2010 och 2009 avsattes totalt 356 respektive 339 miljoner kronor för dessa extra insatser.

I statsbidragssystemen finns inte några särskilda medel specialdestinerade för utvecklingsinsatser. Varje studieförbund och folkhögskola ska avsätta de resurser som krävs inom ramen för ordinarie anslag.

För Folkbildningsrådets myndighetsuppdrag omfattande bidragsfördelning, folkbildningspolitik och omvärldsbevakning, information, uppföljnings- och utvärderingsarbete samt administration har 24 miljoner kronor avsatts per år 2009 och 2010 samt 25 miljoner kronor för 2011.

Den årliga driftkostnaden för Folkbildningsnätet, som är folkbildningens digitala plattform, uppgår till drygt 5 miljoner kronor. Finansieringen sker genom folkbildningsanslaget med 4,3 miljoner kronor 2009 samt 4,4 miljoner kronor år 2010 och 2011. Därutöver tillsköt folkhögskolorna 0,9 miljoner kronor per år 2009, 2010 och 2011.

2009 överfördes 8,2 miljoner kronor från Nationellt Centrum för flexibelt lärande till folkbildningsanslaget för att inom ramen för Folkbildningsnätet, tillsammans med andra lämpliga åtgärder, göra särskilda insatser avseende flexibelt lärande vid folkhögskolor och studieförbund. För 2010 har 8,4 miljoner kronor och för 2011 har 8,5 miljoner kronor avsatts ur folkbildningsanslaget för detta ändamål.

Folkhögskolorna har vidare årligen avsatt en miljon kronor 2009, 2010 och 2011 för FOLAC – Folkbildning for Active Citizenship, som är ett medlemsuppdrag till Folkbildningsrådet för att stödja och synliggöra folkhögskolornas internationella och EU-relaterade arbete.

För studeranderättsliga och andra gemensamma frågor har folkhögskolorna både 2009 och 2010 avsatt 2,5 miljoner kronor samt 1 miljon kronor för 2011. Därutöver har folkhögskolorna avsatt 200 000 kronor för bidrag till Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) för insatser riktade till deltagare vid folkhögskolorna.

För verksamheten inom Folkhögskolornas informationstjänst (FIN) har 7,2 miljoner kronor avsatts för 2009 samt 7,3 miljoner kronor årligen för 2010 och 2011 ur folkhögskolornas andel av anslaget.

Anslagsutvecklingen

Anslagsutvecklingen

Historik 1991–2006

Under Folkbildningsrådets första verksamhetsår 1991/1992 uppgick folkbildningsanslaget till 2 049 miljoner kronor. 1992/1993 minskade regeringen anslaget med 300 miljoner kronor.

2005 uppgick folkbildningsanslaget till 2 338 miljoner kronor. Med undantag av att 30 miljoner kronor tillfördes 1999 samt 10 miljoner kronor år 2000, är övriga förändringar ett resultat av årliga pris- och löneomräkningar.

2000 uppgick den särskilda utbildningsinsatsen inom folkhögskolan till 387 miljoner kronor, motsvarande 10 000 studieplatser. Anslagsposten trappades ned under perioden 2001–2003 till motsvarande 7 000 studieplatser för att därefter bibehållas på den nivån. 2005 uppgick insatsen till 298 miljoner kronor.

2006 sammanfördes den särskilda utbildningsinsatsen inom folkhögskolan med folkbildningsanslaget, vilket gav en ökning med 304 miljoner kronor.

Under 2006 ingick även en särskild utbildningsinsats för arbetslösa ungdomar i Gävleborgs än på 0,7 miljoner kronor.

Anslagsutveckling 2007–2011

Anslaget fick en generell ökning med 349 miljoner kronor (13 procent) 2007.

Genom överföring från andra anslag ökade folkbildningsanslaget 2008 med 3,9 miljoner kronor (0,1 procent) för påbyggnadsutbildningar samt 2009 med 8,2 miljoner kronor (0,3 procent) för insatser för flexibelt lärande, vilka tidigare genomfördes av den nu nedlagda myndigheten Nationellt Centrum för flexibelt lärande.

2010 minskades folkbildningsanslaget med 15,8

Folkbildningsanslagets utveckling 2007–2011

År	Anslag (mkr)	Pris- o löneomräkning (%)	Anslagsförändring (%)	Kpi-förändringar (%)
2007	3 079	1,5	13,0	3,5
2008	3 107	0,8	0,1	0,9
2009	3 166	1,7	0,3	0,9
2010	3 260	3,46	-0,5	2,3
2011	3 274	0,5	0,0	–

I anslaget inkluderas ej bidraget till Föreningen Nordiska folkhögskolan i Genève, vilket inte fördelas av Folkbildningsrådet.

miljoner kronor (0,5 procent) genom en överföring av medel till ett forskningsprogram inom anslaget Insatser för den ideella sektorn.

Anslagsutveckling i förhållande till kommunernas och landstingens bidrag

Anslagsutveckling studieförbund

Historik 1991–2006

Kommunernas stöd i form av generella bidrag till studieförbunden har under perioden 1991 till 2006 minskat från 663 miljoner kronor till 402 miljoner kronor vilket är en minskning med 261 miljoner eller 39 procent på 16 år.

Det generella anslaget per invånare minskade under samma period i fasta priser från 77,48 kronor till 44,64 kronor, vilket är en minskning med 32,84 kronor eller 42 procent.

Med början 1997 ger några kommuner inga bidrag alls till studieförbunden. 2006 var antalet 11 kommuner.

Landstingen/regionerna har under perioden 1992 till 2006 minskat sitt generella stöd (inklusive stödet till länsbildningsförbunden) från 323 miljoner kronor till 297 miljoner kronor, vilket är en minskning med 26 miljoner eller 8 procent på 15 år.

Anslagsutveckling 2007–2010

Kommunernas stöd i form av generella bidrag till

studieförbunden har från 2007 till 2010 fortsatt att minska. 2007 var anslaget 394 miljoner kronor och 2010 budgeterades ett anslag med 339 miljoner kronor, vilket är en minskning med 55 miljoner eller med 14 procent på 4 år.

Det generella anslaget per invånare minskade under samma period i fasta priser från 43,80 kronor till ett budgeterat anslag med 36,26 kronor, vilket är en minskning med 7,54 kronor eller 17 procent.

Antalet kommuner som inte ger några anslag alls har ökat och 2010 budgeterade 19 kommuner inga anslag till studieförbunden. 88 procent av kommunerna har 2010 budgeterat ett oförändrat eller minskat anslag till studieförbunden.

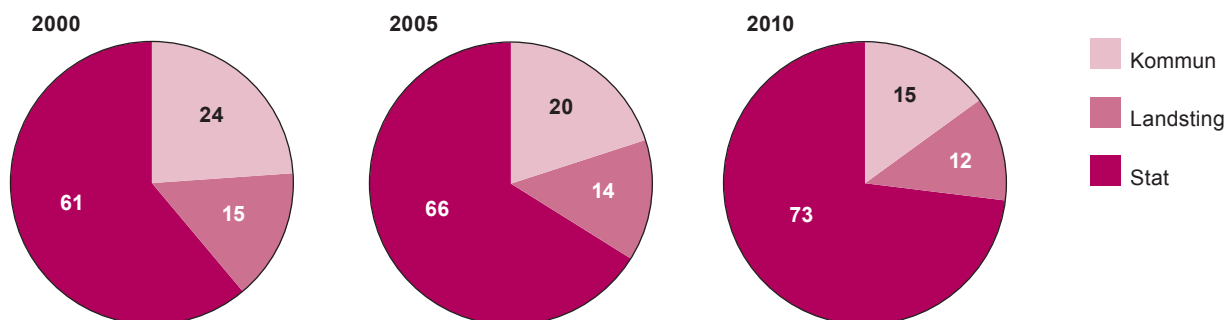
Landstingen/regionerna har under åren 2007 till 2010 fortsatt minska sitt generella stöd (inklusive stödet till länsbildningsförbunden). 2007 var anslaget 288 miljoner kronor och 2010 budgeterades ett anslag med 276 miljoner kronor, vilket är en minskning med 12 miljoner eller 4 procent på 4 år.

85 procent av landstingen har 2010 budgeterat ett oförändrat eller minskat anslag till studieförbunden.

Effekten på deltagaravgifterna av de minskade anslagen är inte kartlagd.

Cirkeldiagrammen visar hur relationen mellan bidragsgivarna stat, landsting och kommun förändrats vad avser stödet till studieförbundens verksamhet. De visar att statens andel av bidragen

Bidrag till studieförbunden – relationen mellan olika bidragsgivare (procent)

till studieförbunden ökat från 61 procent till 73 procent och kommunernas andel minskat från 24 procent till 15 procent mellan åren 2000 och 2010.

Anslagsutveckling folkhögskolor

Tabellen visar hur anslagen till folkhögskolorna från stat och landsting har utvecklats från 2001 till 2010.

År	Allm	Särsk	Totalt	Landsting	Andel
2001	897	381	1 278	534	42%
2002	919	349	1 268	523	41%
2003	945	285	1 230	545	44%
2004	969	293	1 262	547	43%
2005	982	298	1 280	552	43%
2006	1 304		1 304	559	43%
2007	1 498		1 498	594	40%
2008	1 514		1 514	616	41%
2009	1 540		1 540	629	41%
2010	1 586		1 586	622	39%

Tabellen visar att statens andel av bidrag till folkhögskolorna ökat marginellt, från 58 procent till 61 procent mellan åren 2001 till 2010.

Studieförbundens ekonomi

Folkbildningsrådet gör sedan 2005 årligen en sammanställning av studieförbundens ekonomi.

Den totala omsättningen i de nio studieförbunden sammantaget på lokal- regional- och förbunds nivå uppgick 2009 till 4 595 miljoner. Det innebär att ett studieförbund i medeltal har en omsättning på 510 miljoner kronor. Variationen mellan studieförbunden är stor, från 22 miljoner kronor till drygt 1 000 miljoner kronor.

Resultatet av den totala verksamheten visade 2009 ett överskott på i medeltal 5,4 miljoner kronor, en försämring jämfört med 2008 då medeltalet var ett överskott på nästan 6,5 miljoner kronor. Sex studieförbund redovisade 2009 överskott och tre ett underskott i den totala verksamheten. 2008 visade fem studieförbund ett överskott och fyra ett underskott.

Den bidragsberättigade folkbildningsverksamheten utgjorde 3 647 miljoner kronor, vilket är 79 procent av den totala omsättningen. Statsbidragets andel av intäkterna i denna verksamhet är 44 procent. Fem studieförbund visade 2009 ett överskott i denna verksamhet och fyra underskott.

Kommunbidragets storlek i relation till statens bidrag har blivit allt mindre. År 1991 motsvarade kommunbidraget cirka 55 procent av statens bidrag till studieförbunden. År 2010 är motsvarande andel 21 procent. 19 kommuner budgeterade 2010 inte något bidrag till studieförbunden.

Landstingsbidragets andel 2009 i relation till statens bidrag var 17,5 procent.

Både kommunernas och landstingens/regionernas minskade andelar i förhållande till statsbidraget beror dels på folkbildningsanslagets höjning 2007, dels på den kontinuerliga minskningen av främst kommunbidragen.

Resultat sammantaget för alla studieförbund 2005–2009 i miljoner kronor i löpande priser

	Folkbildningsverksamhet	Övrig verksamhet	Total verksamhet
2005	95,6	7,4	103,0
2006	91,7	-43,7	48,0
2007	115,9	25,7	141,6
2008	25,5	33,2	58,7
2009	13,5	35,1	48,6

Antalet studieförbund med överskott och underskott i den totala verksamheten har åren 2005 till 2009 förändrats enligt nedan.

Antal studieförbund med över/underskott i den totala verksamheten 2005–2009

	Överskott	Underskott
2005	6	2
2006	7	1
2007	8	–
2008	5	4
2009	6	3

Studieförbundens samlade resultat är lägre 2009 än 2008. Resultatet av folkbildningsverksamheten har halverats medan resultatet av annan verksamhet ökat något. Studieförbundens avdelningar visar för första gången ett negativt resultat beroende både på minskade intäkter och ökade kostnader. Det försämrade resultatet kan dels bero på minskade intäkter från kommunala anslag och övriga bidrag, dels på ökade kostnader främst för löner.

Totala antalet cirkelledare är cirka 125 000. Sedan 2006 har antalet cirkelledare som arbetar utan arvode ökat från 55 procent till 80 procent. Samtliga cirkelledare ska vara godkända av studieförbundet och ha fått introduktionsutbildning av lokalavdelningen.

Varje studieförbund har sin profilering beroende på de folkrörelser och andra organisationer som är medlemmar i respektive studieförbund. Årskiftet 2010/11 hade de tio studieförbunden totalt 221 medlemsorganisationer och 151 samverkande organisationer på central nivå. Vidare finns ett omfattande samarbete med föreningar av olika slag på lokal nivå.

Folkhögskolornas ekonomi

Folkbildningsrådet gör årligen sedan 2005 en sammanställning av folkhögskolornas ekonomi.

Den totala omsättningen för de 148 folkhögskolorna uppgick 2009 till 3 529 miljoner kronor. Det innebär att en folkhögskola i medeltal har en omsättning på 24 miljoner kronor. Variationen mellan skolorna är stor, från 8 miljoner kronor till drygt 100 miljoner kronor.

Resultatet av verksamheten visade 2009 ett överskott med i medeltal 311 000 kronor per skola, en ökning från 2008 då medeltalet var ett underskott på 12 000 kronor. 104 skolor visar ett överskott och 44 skolor underskott i den totala verksamheten. Jämfört med 2007 har antalet skolor med underskott ökat med 22, vilket är en fördubbling. 21 av dessa skolor är rörelsefolkhögskolor.

I den statsbidragsberättigade folkhögskoleverksamheten med korta och långa kurser var 2009 omsättningen 2 863 miljoner kronor eller 81 procent av den totala omsättningen. Statsbidragets andel av skolornas intäkter i denna verksamhet utgjorde 62 procent. Resultatet av denna verksamhet visade 2009 ett underskott med i medeltalet 77 000 kronor per skola, en minskning från 2007 då medeltalet var ett överskott på 44 000 kronor. 72 skolor visar överskott och 76 skolor visar underskott i denna verksamhet.

Folkhögskoleverksamheten har, som uppställningen nedan visar, sedan 2005 visat underskott varje år bortsett från 2007. Underskotten har balanserats genom överskott från folkhögskolornas övriga verksamheter i form av konferenser, arbetsmarknadsutbildningar, projekt-/uppdragsutbildningar och annan verksamhet. 2008 täckte inte intäkterna från dessa verksamheter underskottet i folkhögskoleverksamheten utan det samlade resultatet var negativt.

Resultat sammantaget för alla folkhögskolor 2005–2009 i miljoner kronor i löpande priser

	Folkhögskoleverksamhet	Övrig verksamhet	Total verksamhet
2005	-96,4	160,7	64,3
2006	-33,7	72,2	38,5
2007	6,2	101,8	108,0
2008	-55,8	54,0	-1,8
2009	-11,5	57,5	46,0

Antalet folkhögskolor med överskott och underskott i den totala verksamheten har åren 2005 till 2009 förändrats enligt nedan.

Antal folkhögskolor med över/underskott i den totala verksamheten 2005–2009

	Överskott	Underskott
2005	114	34
2006	108	40
2007	126	22
2008	98	50
2009	104	44

Folkhögskolornas ekonomi har 2009 förbättrats jämfört med 2008. Förklaringar kan vara en något högre uppräkningsgrad av statsbidraget, en uppgång i konferens- och övrig verksamhet och en anpass-

ning av lokal-/personalkostnader efter att centrala arbetsmarknadsutbildningar upphört (dessa kostnader fanns delvis kvar under 2008).

Budgetförslag 2012–2014

Med stöd av resultatredovisningen av folkbildningens insatser yrkar Folkbildningsrådets styrelse:

- att** regeringen föreslår riksdagen en generell ökning av folkbildningsanslaget 2012 med 250 miljoner kronor,
- att** regeringen tillskjuter 120 miljoner kronor till en utbildningssatsning för unga arbetslösa,
- att** studieförbund ges möjlighet att anordna svenskundervisning för invandrare, sfi, samt att studieförbund och folkhögskolor ges möjlighet att anordna samhällsintroduktion för nyanlända,
- att** regeringen ökar folkbildningsanslaget med en pris- och löneomräkning motsvarande konsumentprisindex, varje år perioden 2012–2014,
- att** regeringen genomför ett lärarlyft för folkhögskolans lärare genom en ändring i förordningarna 2007:222 och 2007:223 så att de inkluderar även denna skolform och lärargrupp,
- att** 15 831 000 kronor som 2010 överfördes till anslaget 13:6 Insatser för den ideella sektorn för forskning om den ideella sektorn återförs till folkbildningsanslaget.

Motiv för generell ökning av folkbildningsanslaget 2012

En viktig del i vårt demokratiska samhälle är individens möjligheter till reflektion och samtal samt frihet att organisera sig i föreningar och nätverk. I ideella organisationer och nätverk skapas gemensamma värdegrunder och demokratiska arbetsformer. I Sverige har folkbildningen varit en viktig grund för denna utveckling och den är fortsatt lika viktig för att bibehålla utvecklingen och finna lösningar på morgondagens problem. Folkbildningens styrka är att den verkar i ett gränsland mellan det formella och icke-formella och kan därigenom vara mötesplats för personer från olika länder, grupper, åldrar eller politiska och ideologiska värderingar. Folkbildningen spelar en särskilt viktig roll för deltagare med funktionsnedsättning.

Folkbildningsrådets statistik visar att i 34 procent av studiecirkelarna 2009 fanns både deltagare med svensk och med utländsk bakgrund. Av deltagarna i folkhögskolans Allmänna kurs höstterminen 2009 var 30 procent födda utomlands. En verksamhet där deltagare har olika etnisk bakgrund ger ökade förutsättningar till dialog, respekt för andra uppfattningar och förståelse människor emellan. Anslaget till folkbildningen är på många sätt en satsning för att motverka främlingsfientligheten i samhället. Folkbildningen har också en viktig roll i arbetet med att öka kunskapen och medvetenheten om de mänskliga rättigheterna.

Livslångt lärande

Folkbildningen är en viktig aktör och resurs för att möta växande bildnings- och utbildningsbehov i samhället. Mångfald, delaktighet, jämställdhet och fortsatt välbefinnande i vårt land är nära förknippat med utbildningsnivån. Resurserna till livslångt lärande för alla har en avgörande betydelse. Utbildning är en nyckelfaktor för hållbar utveckling. Detta tydliggörs i nya EU-strategin för tillväxt och sysselsättning, EU2020, vars övergripande inriktning är kunskap och innovation, en mer hållbar ekonomi, hög sysselsättning och social delaktighet. En hög allmän utbildningsnivå och ett starkt civilsamhälle bidrar till detta. Betydelsen av icke-formellt och informellt lärande har lyfts fram inom EU i samband med EQF/NQF och i frågor om validering.

Folkbildningsverksamhet är ett viktigt verktyg för att frigöra människors inneboende kraft. Ny kunskap och kompetens hos medborgarna är nödvändig för att möta individuella och samhälleliga behov. Förutsättningar måste därför ges för ett livslångt lärande i olika läroformer och med jämlika möjligheter för alla att kunna delta.

Ett fortsatt starkt stöd till svensk folkbildning bidrar till att stärka och utveckla demokratin på olika nivåer i det svenska samhället, i EU och globalt samt till att möta medborgarnas nyfikenhet och sökande efter kunskap och delaktighet.

Digital delaktighet

Ett nytt digitalt samhälle växer fram. Medborgare förväntas alltmer göra sina röster hörda via digitala samråd och kontakter. Mer än två miljoner svenskar över 16 år står utanför internetsamhället. Utan kompetensutveckling riskerar dessa medborgare att stå utanför den så kallade digitala demokratin. Principen om lika rättigheter och möjligheter för alla medborgare kan komma att undergrävas.

Med ökade resurser kan studieförbund och folkhögskola möta de nya folkbildningsbehov som följer av digitalisering i samhället. Det krävs fortsatta satsningar på kompetensutveckling och bättre utrustning för att kunna integrera digitala

färdigheter i flera delar av folkbildningens verksamhet samt för att bedriva uppsökande verksamhet för att nå fram till dem som har störst behov av digital kompetens.

Nya deltagare söker sig till folkbildningen

Folkbildningens arbetsätt och pedagogiska metoder lockar ständigt nya deltagare. Verksamheten inom folkbildningen är fortsatt av mycket stor omfattning. Varje år söker sig många nya deltagare till studieförbundens verksamhet. 16 procent av de som deltog i studiecirkel 2008 gjorde det för första gången. Söktrycket till folkhögskolan är fortsatt högt. Antal sökande per plats i Allmän kurs är 2,0 och i Särskild kurs 2,5. Från 2008 till 2010 har sökande till Allmän kurs ökat med 0,3 sökande per planerad plats. Under samma period har sökande till Särskild kurs ökat med 0,4 sökande per planerad plats. Var fjärde folkhögskola uppger att antalet sökande med funktionsnedsättning har ökat jämfört med 2009. Mer än var fjärde skola har angett att sökande som invandrat har ökat jämfört med 2009. Att söktrycket ökar är en trend sedan fyra år tillbaka.

Under 2010 har folkhögskolorna, på uppdrag av Arbetsförmedlingen, erbjudit ungdomar en tre månader lång motivationshöjande utbildning i syfte att ge deltagarna möjlighet till fortsatta studier inom den reguljära utbildningsverksamheten. Dessa ungdomar konkurrerar efter genomgången introduktionsutbildning om en ordinarie plats vid folkhögskola. Mot bakgrund av det redan stora söktrycket är det nödvändigt att utbildningsplatserna ökar genom att resurser tillförs det allmänna folkbildningsanslaget så att fler unga kan beredas plats att komplettera sina gymnasiestudier eller för att studera vidare.

Utbildningen i den formella skolan passar inte alla elever. Behovet av andra metoder och läroformer växer. Folkbildningens pedagogik är ett reellt alternativ till den formella skolan. Folkbildningen bör ges ökade möjligheter att bli ett utbildningsalternativ även för ungdomar i gymnasieåldern. Detta för att skapa fler utbildningsanordnare och en gymnasieskola som fungerar för alla. Folkbild-

ningsrådets bedömning är att behovet av utbildningsplatser vid folkhögskola kommer att öka, inte minst mot bakgrund av de nya krav som GY11 ställer för tillträde till gymnasieskolan.

Nya deltagargrupper tillkommer också i verksamheten. Varje år ansöker flera organisationer om att få statsbidrag till sin folkbildningsverksamhet. Under 2010 ansökte tre nya folkhögskolor om statsbidrag. Ett nytt studieförbund, Kulturans bildningsverksamhet, har från den 1 juli 2010 beviljats statsbidrag till sin verksamhet. Agnesbergs folkhögskola och Kista folkhögskola erhöll också sina första statsbidrag 2010.

Med en generell höjning av folkbildningsanslaget på 250 miljoner kronor ges studieförbund och folkhögskola möjligheter att möta växande behov av folkbildning i samhället. Ökade folkbildningsresurser behövs för att värna mänskliga rättigheter, för att motverka främlingsfientlighet, för ett samhälle med digital delaktighet och för ett samhälle som möter medborgarnas behov av ett livslångt lärande.

Utbildningssatsning för unga arbetslösa 2012

Vid sidan av det fria och frivilla folkbildningsarbetet är Folkbildningsrådet berett att på uppdrag av regeringen medverka i arbetsmarknadspolitiska insatser för att möta ungdomsarbetslösheten.

I november 2010 var cirka 140 000 ungdomar registrerade hos Arbetsförmedlingen som arbetsökande. Regeringen har gjort en extra satsning inom folkhögskolorna under 2010 för arbetslösa ungdomar som saknar grundskola eller gymnasium i syfte att öka deras studiemotivation. Satsningen omfattade cirka 4 000 kursplatser under en tremånadersperiod. Utbildningssatsningen har förlängts att gälla även 2011.

Arbetsförmedlingens och Folkbildningsrådets gemensamma mål för 2010 var att minst 20 procent av de studerande skulle bli motiverade att gå vidare till fortsatta studier. Arbetsförmedlingens statistik visar att 23 procent av de som gick förberedande folkhögskolekurs våren 2010 fortsatte att studera hösten 2010. Drygt 10 procent av gruppen har fått arbete på eget initiativ. Folkbildnings-

rådets deltagaruppföljning visar bland annat att motivationskursen har gett deltagarna ökad tilltro för utbildning som en väg till jobb.

Utbildningssatsningen för unga arbetslösa har på kort tid medverkat till att öka ungdomars möjligheter att återkomma och etablera sig i arbetslivet. En slutförd eller uppdaterad gymnasieutbildning ökar anställningsbarheten och inte minst ungdomarnas självkänsla.

Folkbildningsrådet uppskattar att folkhögskolorna kan genomföra en riktad utbildningsverksamhet till minst 50 procent av deltagarna i den studiemotiverande satsningen, vilket motsvarar 2 000 helårsplatser. Om dessa ska beredas plats utan att tränga ut andra angelägna grupper behöver resurser motsvarande 120 miljoner kronor avdelas till satsningen.

Folkbildningsrådet anser att anslaget som avdelades 2010 och 2011 till Arbetsförmedlingen via Arbetsmarknadsdepartementet i fortsättningen bör överföras till Utbildningsdepartementet och fördelas som ett riktat anslag till folkhögskolorna via Folkbildningsrådet. Insatsen ska särredovisas och följas upp för att säkerställa att effekterna av insatsen blir de förväntade.

Svenskundervisning för invandrare, sfi, och invandras etablering i Sverige

Folkbildningen är beredd att genomföra fler uppdrag inom områden där man har en stor erfarenhet och kunskap. Studieförbund och folkhögskola har lång erfarenhet och kompetens för att anordna utbildning i svenska som andraspråk. Studieförbunden hade tidigare rätt att i egen regi anordna sfi. Folkbildningens metodik, som utgår från deltagarens behov, kan i samverkan med lokala föreningar och företag skapa möjligheter till praktik, arbete och värdefulla kontakter.

Sedan halvårsskiftet 2010 kan vuxna, som har rätt att delta i en kommuns sfi välja att delta i en folkhögskolas utbildning som motsvarar sfi. Även studieförbund borde vara ett alternativ som anordnare av studier i sfi. Verksamheten ska finansieras av kommunerna.

Den 1 december 2010 trädde reformen för att påskynda nyanlända invandrares etablering i Sverige i kraft. Genom reformen tydliggörs kommunernas ansvar för att erbjuda nyanlända samhällsorientering. Särskild ersättning för detta utgår från staten. Det civila samhället med folkrörelser och folkbildning spelar en viktig roll vid nyanländas etablering i samhället. Studieförbunden har sammanlagt över 370 medlems- och samverkande organisationer och de 150 folkhögskolorna har olika organisationer som huvudmän och därmed ett mycket stort kontaktnät inom den ideella sektorn. Folkbildningen och särskilt studieförbunden borde därför vara självklara samarbetspartners för kommunerna vid planering och genomförandet av utbildning i samhällsorientering för nyanlända. Det är angeläget att länsstyrelserna i sin uppföljning följer upp om kommunerna har samverkat med folkbildningen vid genomförande av uppdraget.

Pris- och löneomräkning för 2012

Som tidigare redovisats når folkbildningen en stor del av svenska folket och verksamheten finns över hela landet. För att folkbildningen fortsatt ska kunna vara den breda basen för Sveriges utveckling som demokrati- och kunskapsnation krävs en hög grad av överensstämmelse mellan pris- och löneomräkningen för folkbildningsanslaget och de reella kostnadsökningar som belastar verksamheten. En pris- och löneomräkning som inte följer övriga kostnadsökningar i samhället och inom folkbildningen kommer att på sikt påverka den rikstäckande folkbildningens möjligheter att bedriva en bred verksamhet och att genomföra lokala kulturarrangemang i hela landet.

De av riksdagens fastlagda fyra syften med statens bidrag till folkbildningen är nationella men de förutsätts även gälla för verksamheter på lokal nivå. Därför har riksdagen uttryckt att det finns ett delat ansvar för samhällsstödet till folkbildningen mellan stat, landsting/regioner och kommuner. Folkbildningsrådet har under flera år redovisat den ökande obalansen för det offentliga finansiering av folkbildningens verksamhet.

Folkhögskolornas och studieförbundens verksamhet bygger på att de får anslag från alla tre nivåer. Uteblir eller minskar anslagen från en nivå påverkas hela verksamheten negativt. Därmed blir det allt svårare för folkbildningen att uppfylla riksdagens folkbildningspolitiska mål samt svårare att möta den stora efterfrågan på folkbildning. Det medför att folkhögskolor och studieförbund kan tvingas minska den pedagogiska personaltäteten, vilken är en väsentlig förutsättning för folkbildningens framgångsrika pedagogik och arbetssätt.

Folkbildningsrådet vill understryka vikten av att en kontinuerlig dialog förs mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om anslaget till folkbildningen. Frågan är aktuell inte minst mot bakgrund av regionaliseringsprocessen. Folkbildningsrådet kan bistå med underlag för en sådan dialog.

På sidorna 36–40 redovisas utvecklingen av relationen mellan olika offentliga bidragsgivare över tid.

Ett läraryft inom folkhögskolan

Folkhögskolornas företrädare ser samma behov hos sina lärargrupper att få delta i ett kompetenslyft som sker för lärare inom den formella skolan. Läraryftet inom folkhögskolan bör ha fokus på att stärka lärarens ämneestetiska och ämnesdidaktiska kompetenser, men även andra områden bör ingå, till exempel fortbildning i att sätta studieomdöme. Folkhögskolelärargruppen utgör cirka 2 300 heltidstjänster. Ett läraryft för folkhögskolans personal kan ske genom att förordningarna 2007:222 och 2007:223 ändras så att folkhögskolans skolform och lärargrupper inkluderas.

Återföring av forskningsmedel

2007 överförde regeringen 5 miljoner kronor från folkbildningsanslaget till Vetenskapsrådet med hänvisning till vikten av behovet av långsiktig folkbildningsforskning. Det är väsentligt att det fortsätter vara en uppgift för Vetenskapsrådet att återredovisa till regeringen och till folkbildningen resultatet av forskningen som bedrivs. I regeringens proposition SOU 2009/10:55 *En politik för det*

civila samhället presenterades ett tioårigt forskningsprogram om civilsamhället. Folkbildningsrådet biträdde inrättandet av ett sådant program och förutsätter att även folkbildningens område kommer att ingå i forskningen. Folkbildningsrådet ser dock inte logiken i att folkbildningen i så stor

grad, till över 70 procent, ska finansiera denna breda forskning. De närmare 16 miljoner kronor som regeringen överförde från folkbildningsanslaget till forskningen bör återföras till anslaget 2012.

Bilaga

Statsbidragsberättigade studieförbund (10)

Arbetarnas Bildningsförbund
Folkuniversitetet
Kulturens bildningsverksamhet
Nykterhetsrörelsens Bildningsverksamhet
Sensus Studieförbund
Studiefrämjandet
Studieförbundet Bilda för kyrka och samhälle
Studieförbundet Ibn Rushd
Studieförbundet Medborgarskolan
Studieförbundet Vuxenskolan

Statsbidragsberättigade folkhögskolor (150)

Rörelsefolkhögskolor (107)

Albins folkhögskola
Alma folkhögskola
Arbetarrörelsens folkhögskola
Axevalla folkhögskola
Bergslagens folkhögskola
Birkagårdens folkhögskola
Bona folkhögskola
Bosöns idrottsfolkhögskola
Botkyrka folkhögskola
Braheskolan-Visingsö folkhögskola
Brunnsviks folkhögskola
Dalkarlså folkhögskola
Edelviks folkhögskola
Eslövs folkhögskola
FiA folkhögskola
Finska folkhögskolan
Folkhögskolan Hvilan
Framnäs folkhögskola
Fridhems folkhögskola
Furuboda folkhögskola
Färnebo folkhögskola
Geijerskolan
Glimåkra folkhögskola
Glokala folkhögskolan
Hagabergs folkhögskola
Hellidens folkhögskola
Helsjöns folkhögskola
Hjo folkhögskola
Hjälmareds folkhögskola
Hyllie Park folkhögskola
Hållands folkhögskola
Hällefors folkhögskola
Härnösands folkhögskola
Hästsportens folkhögskola
Jakobsbergs folkhögskola
June folkhögskola
Jämshögs folkhögskola
Kaggeholms folkhögskola

Kalix folkhögskola
Karlskoga folkhögskola
Kista folkhögskola
Kjesätters folkhögskola
Kvarnby folkhögskola
Kvinnofolkhögskolan
Leksands folkhögskola
Lidingö folkhögskola
Liljeholmens folkhögskola
Lillsved Gymnastik och idrottsfolkhögskola
Litorina folkhögskola
Ljungskile folkhögskola
Långholmens folkhögskola
Malmfältens folkhögskola
Malmö folkhögskola
Mariannelunds folkhögskola
Marieborgs folkhögskola
Markaryds folkhögskola
Medlefors folkhögskola
Mellansels folkhögskola
MKFC – Stockholms folkhögskola
Mo Gård folkhögskola
Mullsjö folkhögskola
Munka folkhögskola
Nordens folkhögskola Biskops-Arnö
Nordiska folkhögskolan
Nyköpings folkhögskola
Oskarshamns folkhögskola
PRO:s folkhögskola
Runö folkhögskola
Röda korsets folkhögskola
S:t Sigfrids folkhögskola
S:ta Birgittas folkhögskola
S:ta Maria folkhögskola
Sigtuna folkhögskola
Sjöviks folkhögskola
Skarnnäcks folkhögskola
Skeppsholmens folkhögskola
Skurups folkhögskola
Solviks folkhögskola
Sommenbygdens folkhögskola
Stadsmissionens folkhögskola
Stensunds folkhögskola
Strömbäcks folkhögskola
Sundbybergs folkhögskola
Sunderby folkhögskola
Sundsgårdens folkhögskola
Sverigefinska folkhögskolan
Södertörns folkhögskola
Södra Stockholms folkhögskola
Södra Vätterbygdens folkhögskola
Tollare folkhögskola
Tornedalens folkhögskola
Vadstena folkhögskola
Valjevikens folkhögskola
Valla folkhögskola
Wendelsbergs folkhögskola
Viskadalens folkhögskola

Vårdinge By folkhögskola
Väddö folkhögskola
Västanviks folkhögskola
Västerås folkhögskola
Ågesta folkhögskola
Ådelfors folkhögskola
Älvsby folkhögskola
Önnestads folkhögskola
Örebro folkhögskola
Österlens folkhögskola
Östra Grevie folkhögskola

Landstings- och regionfolkhögskolor (43)

Agnesbergs folkhögskola
Billströmska folkhögskolan
Birka folkhögskola
Blekinge läns folkhögskola
Bollnäs folkhögskola
Bäckedals folkhögskola
Dalslands folkhögskola
Eskilstuna folkhögskola
Fellingsbro folkhögskola
Fornby folkhögskola
Forsa folkhögskola
Fristads folkhögskola
Gamleby folkhögskola
Gotlands folkhögskola
Grebbebestads folkhögskola
Grimslövs folkhögskola
Göteborgs folkhögskola
Hamptnäs folkhögskola
Höga folkhögskola
Högalids folkhögskola
Ingesunds folkhögskola
Katrinebergs folkhögskola
Klarälvdalens folkhögskola
Kristinehamns folkhögskola KPS
Kyrkeruds folkhögskola
Kävsta folkhögskola
Lunnevals folkhögskola
Löftadalens folkhögskola
Malung folkhögskola
Molkom folkhögskola
Mora folkhögskola
Storumans folkhögskola
Sörängens folkhögskola
Tärna folkhögskola
Vara folkhögskola
Wiks folkhögskola
Vimmerby folkhögskola
Vindelns folkhögskola
Värnamo folkhögskola
Västerbergs folkhögskola
Ålsta folkhögskola
Åsa folkhögskola
Ölands folkhögskola

Folkbildningsrådet

Box 380 74, 100 64 Stockholm

Tel: 08-412 48 00, fax: 08-21 88 26

fbr@folkbildning.se

www.folkbildning.se